

ЛЫШЪХЪЭМ ИЮФШІЭГЪУ ЗЭІУКІЭГЪУХЭР

Цыхъэу кыызэрэфашыгъэмкІэ фэгущыуагъ

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ТхьакІущынэ Аслъан муниципальнэ гъэпсыкІэ зилэ «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрации ипашэ ихэдзынхэм ащытекІогъэ Александр Наролиным тыгъуасэ ІукІагъ. Іофтхьабзэм хэлэжъагъ АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат.

Республикэм ипашэ зІукІэ-гъум пэублэ псалэ кышчышъ-зэ Урысыем иполитическэ партиу «Единэ Россием» и Адыгэ шьолъыр къутамэ кыгъэлэ-

гъогъэ кандидатурэу А.Наролиным хэдзынхэм зэрэщытекІуагъэм, цыфхэм цыхъэ кыызэрэфашыгъэм афэшІ фэгущыуагъ, гъэжъагъэхэр ышІыхъэ, тикъэлэ

шъхьаІэ, ащ цыпсэухэрэм афэлэжъэнэу кыфэлэІуагъ.

— БлэкІыгъэ тхъаумафэм цыІэгъэ хэдзынхэм къякІолІэгъэ цыфхэм ащыщэу процент 62-рэ

фэдиэм А.Наролиным амакъэ фатыгъ. ЫпкІэ кыызэрэсІуагъэу, ащ кыгъэлэІуагъ хэдзакІохэм цыхъэ кыызэрэфашыгъэр, ащ ипрограммэ зэрэдырагъэштагъэр. ТапкІэ ар кыгъэшъыпкъэжъынэу тыщэгугъы. Шъыпкъэ, непэ Мыекъуапэ шыкІагъэу, гумэкІыгъоу ыпашъхъэ итыр макІэп. Ахэр мэрыкІэу хадзыгъэм зэшІуихынхэ фаеу кыпыщылэ.

Хэдзын кампанием хэлэжъэгъэ пстэуми сафэраз, — кыІуагъ ТхьакІущынэ Аслъан.

Хэдзынхэм ащытекІогъэ А. Наролиным кыфэгущыуагъ Къумпыл Мурат. Республикэм икъэлэ шъхьаІэ итеплэ нахьышІу, нахь дахэ хъуным Іоф дэшІэгъэныр, мыщ цыпсэурэ цыфхэм ящыІэкІэ-псэукІэ нахьышІу шыгъэныр, экономикэм хэжъоньгъэхэр егъэшІыгъэнхэр, социальнэ Іофыгъохэр зэшІохыгъэнхэр, инвестициехэм ахэгъэжъогъэныр, нэмыкІхэри пшъэрылэ шъхьаІэу зэрэщытхэр АР-м и Правительствэ и Тхъаматэ кыгъэнэфагъэх. АщкІэ хадзыгъэ мэрым пшъэдэкІыжъышхо зэрихыштыр, ащ дакІоу амалэу цыІэмкІэ ежъхэри ІэпыІэгъу зэрэфэхъуштыр кырыІуагъ.

— Хэдзын кампанием илъэхъан цыфхэм зІукІэгъоу адысІагъэхэм гумэкІыгъоу, шыкІагъэу кышъалэтыгъэр бэдэд. Ахэр зэшІосхынхэм, цыфхэм цыхъэу кысфашыгъэр кызгъэшъыпкъэжъыным сыфэхъазыр, зымакъэ кысфэзытыгъэ, ІэпыІэгъу кысфэхъугъэ пстэуми сафэраз, — кыІуагъ кІоухым А. Наролиным.

Зэзэгъыныгъэм зэдыкІэтхагъэх

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ТхьакІущынэ Аслъан зІулахыгъэ Іахъзэхэлэ обшчествэу «Проектнэ финансированием ифедеральнэ гупч» зыфилорэм игенеральнэ директорэу Ирина Минская, ащ иІофшІэгъухэу Кирилл Зендриковым, Юлия Грачевам ыкІи Вадим Ротмановым тыгъуасэ аІукІагъ. Іофтхьабзэм хэлэжъагъ АР-м экономикэ хэжъоньгъэхэмкІэ ыкІи сатыумкІэ иминистрэу Лыхъэс Махъмудэ. Кошхъэблэ илдустиральнэ паркым ишІын фэгъэхъыгъэ проектым ахэр тегушылагъэх, пшъэрылэ шъхьалэхэр агъэнэфагъэх.

гупчэ» Внешэкономбанкым идочерне обшчествэу щыт. Пшъэрылэ шъхьаІэу иІэр инфраструктурэм епхыгъэ инвестиционнэ проектхэм ягъэцкІэн ахъщэ ахэлъхъэгъэныр ыкІи

ащкІэ шьолъырхэм ІэпыІэгъу афэхъугъэныр ары. Адыгеим бэшІагъэу анаІэ кыызэрэтыра-дзагъэр, инвестициехэмкІэ мыр регион хъопсагъоу зэрэщытыр генеральнэ директорым кы-

хигъэщыгъэх. БгъуитІум язэдэлэжъэнкІэ апэрэ лъэбжъоу ашІынэу кыгъэнэфагъэр Кошхъэблэ илдустиральнэ паркым ипроект шыІэныгъэм цыпхырыщыгъэныр ары. Ащ епхыгъэ

проектнэ-сметнэ документаци-ем, бизнес-планым, нэмыкІ лъэныкыохэм Іоф адашІэным фэхъазырхэу кыІуагъ.

Джащ фэдэу кыкІэлъыкІорэ едзыгъохэм турист-рекреационнэ комплексым ишІын егъэжъэгъэным ыкІи агропаркхэмрэ агрокомплексхэмрэ япроектхэм адэлэжъэгъэным анаІэ тырагъэтын гухэлэ зэдырІаІу бгъухэм кыагъэнэфагъ.

ЗІукІэгъум икІоухым тапэ-кІэ Іоф зэрэздашІэшт зэзэгъыныгъэм ТхьакІущынэ Аслъан-рэ Ирина Минскаямрэ зэдыкІэтхагъэх.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Ныбджэгъу лъапІэхэр!

КІэтхэгъур тэухыфэ нэс фэгъэкІотэныгъэ зилэ уасэмкІэ тигъзет шьукІэтхэн шьульэкІышт. Мафэ къэс кыдэкІырэ гъэзетэу 52161-рэ индекс зилэм тефэрэр — сомэ 373-рэ чапыч 72-рэ. КІэтхэгъур тыухынкІэ мэфэ 28-рэ къэнагъ. Арышъ, тыкышъоджэ мы мафэхэр кыызфэжъугъэфедзэ «Адыгэ макъэм» шьукІэтхэнэу.

Редакциер

Ягушлуагъоклэ адэгощэгъэх

Урысыем иполитическэ партиеу «Единая Россия» зыфиорэм и Адыгэ шьолгыр къутамэ кыгъэлэгъогъэ Александр Наролиныр хэдзынхэм ахэлжъагъ ыкли теклоныгъэр къащыдихыгъ. Якандидат зэратеклуагъэр партием хэтхэм ыкли ащ дезыгъаштэхэрэм мы мафэхэр игъэклотыгъэу агъэмэфэклыгъ. Автомобиль 30-м ехъу зэхэтэу Мыекъуапэ иурам шъхьалэхэм арычъагъ. Урысыем, Адыгеим, «Единэ Россием» ябыракъхэр агъэбыбэтэгъэх.

— Мыекъуапэ щыпсэурэ цыфхэу А.Наролиным зымакъэ фэзытыгъэхэм «тхашъуегъэпсэу» ятломэ тшоигъоу мы Иофтхьабзэр зэхэтцагъ, тигушлуагъоклэ кьэлэдэхэм тэдгощагъ, — кылуагъ «Единэ Россием» и Ныбжыклэ гвардие» и Адыгэ шьолгыр къутамэ ипашэу Гошэкъо Анжелэ.

(Тикорр.).

Шапхъэхэр ащымыгъупшэнхэу

Клэлэцыкълухэр зыщыджэгунхэ алэкълышт чыплэу «Гьогурыкълоныр щынэгъончъэным игъэхъунэжъый» зыфиорэр Мыекъуапэ игупчэ парк мы мафэхэм кышчызлуахыгъ.

Адыгэ Республикэм хэгъэгу клоц Иофхэмклэ и Министерствэ гьогурыкълоныр щынэгъончъэнымклэ икьэралыгъо инспекция ащ клэцакло фэхъугъ. Профилактическэ Иофтхьабзэхэу «Клэлэцыкълухэм шъуафэ-сакъ» ыкли «Зипхыхъ» зыфиорэрэм ар къадыхэлъытагъэу щыт.

Мы чыплэм къеклолэрэ сабий пэпчэ зыфаер щигъотышт. Зыхэм сурэт ашлын, адрэхэм кушъхьэфачъэхэм атесынхэ, полицием Иофышлэхэм ямашинэ исхэу сурэт зытырарагъэхын алэкълышт. Клэлэцыкълухэми нахъыжъэхэми гьогурыкълоным ишапхъэхэм алъэныкъоклэ шлэныгъэу алэкълэхэр аушэтын амал ялэшт.

АР-м хэгъэгу клоц Иофхэмклэ и Министерствэ гьогурыкълоныр щынэгъончъэнымклэ икьэралыгъо инспекция Иофтхьабзэу зэхышагъэм нахъ чанэу зыкышчызыгъэлэгъогъэ сабийхэр шлухьафтынхэмклэ

агъэшлуагъэх, агъэчэфыгъэх.

Мы Иофтхьабзэм ишлуагъэ къэклонэу ыкли гьогу хъугъэ-шлагъэхэм япчъагъэ кышчыгъэ-клэнэу полицием Иофышлэхэр щэгугъых.

ШХОНЧЫБЭШПЭ Рузан.

Машлом ебэнынхэм фэхъазырых

Гъэмэфэ уахътэм, фабэм ыпкэ кыкълэу, машлом зыкы-зэриштэрэм, анахъэу мэххэм кызыракланэрэм, ипчъагъэ нахъыбэ мэхъу. Аужырэ илгъэхэм Урысыем ичылплэ зэфэшъхьафхэм машлоу къащыхъугъэхэм ар къаушыхъаты. Адыгеир мэххэмклэ байми, ащ фэдэ гумэкълыгъо джырэ нэс илагъэ-пышъ, уегъэгущло. Арэу щытми, илгъэс кьэс ащ фэгъэгъэгъэ кьулыкълухэм пэшлорыгъэшъу зыфагъэхъазыры. Джыри мары УФ-м и МЧС АР-мклэ и Гьэло-рышлалэ машло кьэмыхъуным, кьэхъугъэмэ, ащ зэрэбэныштхэм зэрэфэхъазыркхэмклэ макъэ кьегъэлэу.

Гьэло-рышлалэм ипресс-кьулыкълу тызэрэщигъэгъозагъэмклэ, машло кьэхъуным ищынагъо нахъ зыщылъэш уахътэм мэшлогъэклэуасэхэм, спасательхэм яИофшлэни нахъ агъэлъэ-шы. Мыгъэ ащ фэдэ гумэкълыгъо кьэхъумэ ебэнынхэм пстэ-умкли нэгырэ 2297-рэ, техникэ зэфэшъхьафэу 99-рэ фэхъа-зыр. Ахэм ащышъу нэгырэ 643-р ыкли техникэу 55-р УФ-м и МЧС епхыгъэх. Лъэхъаным диштэрэ техникэ дэгъухэмклэ зэрэзетегъэлсыхьагъэхэри мыщ дэжым кышчыхагъэщыгъ.

МЧС-м имызакъоу, республикэм имэххэр машлом щы-ухъумэгъэнхэм мэххэм я Гьэ-

лорышлалэи фэхъазыр. Мы Иофым фэгъэгъэгъэшт кьулыкълу хэушъхьафкыгъэу («Адыгейская лесопожарная охрана») зэхашагъэм епхыгъэу мэшлогъэклэсэ бригади 4-мэ Иоф ашлэшт, ахэр транспорткли, нэмыклэу ящыклэгъэ Іэмэ-псы-мэхэмкли зетегъэлсыхьагъэх.

Гъэмэфэ мэфэ фабэхэу температурэр 30-м нэсэу зыщыдэ-клуаерэм машлор мэххэм язакъоп кызыщызэкълэнэнклэ щынагъор. Анахъ мэшлотхьобзэ цыклуми тхьамыклагъо кы-хьын ылъэкълышт. Ащ фэшІ гъэмэфэ уахътэм республикэр машлохэм зерафэхъазырым лыплгъэрэ межведомственнэ комиссиеу зэхашагъэм псэуплэхэр, сад товариществэхэр, дачэхэр, клэлэцыкълу зыгъэпсэфыплэхэр, мэххэм апэблэгъэ нэмыклэ объектэу республикэм итхэр ыушлэкълугъэх. Непэ ахэр эклэ шыклэгъэнчъэу зэрэщы-мытхэр пресс-кьулыкълум кы-щыхагъэщыгъ. Щыклагъэу ялэхэр комиссием кыгъэнэ-фагъэх, ахэр дагъэзыжынынхэу плэлъэ гъэнэфагъэ аратыгъ. Муниципальнэ гъэпсыклэ зилэу зэхэшагъэхэм эклэми Иоф-тхьабзэу зэшлуахыштхэм, машлом зыкыиштэмэ зэрэзе-клэштхэм яплан агъэнэфагъ.

(Тикорр.).

Апэрэхэм яИофшлэн рагъэжъагъ

Адыгэ Республикэм Иофшлэнымклэ ыкли социальнэ хэ-хъоныгъэмклэ и Министерствэ мы лъэхъаным пшъэ-рылъ шъхьалэу ыпашъхъэ итхэм ащыц клэлэцыкълухэм ягъэмэфэ зыгъэпсэфыгъо лъэхъан ифэшъуашэм тетэу зэхэщэгъэныр. Ахэм япсауныгъэ гъэпытэгъэным, загъэпсэфын амал ягъэгъотыгъэным кьэралыгъом мылкъушхо пэуегъахъэ, а кампанием нахъыбэ клэлэцыкълу кыыхырагъэубытэным сыдигъуи пылтых.

Адыгэ Республикэм щыпсэурэ клэлэцыкълухэм зыгъэпсэфыгъо изэхэщэн мы илгъэсым сомэ миллион 200-м ехъу пэлуагъэхъанэу кьалыгъэ. Зэкълэмкли клэлэцыкълу лагери 102-мэ гъэмэфэ мазэхэм Иоф ашлэнэу щыт. Хабзэ зэрэхъугъэу, ахэр зэнэкъокъу шыклэм тетэу кыыхахых.

Жьоныгъуаклэм и 27-м апэрэ зыгъэпсэфыплэхэм япчъэхэр кызызлуахыгъэх. Адыгэ Республикэм Иофшлэнымклэ ыкли социальнэ хэ-хъоныгъэмклэ и Министерствэ бзылфыгъэхэм ыкли клэлэцыкълухэм яИофыгъохэмклэ иотдел ипашэу Абрэдж Нэфсэт кызызрилуагъэмклэ, зыгъэпсэфыплэхэу «Лань», «Горная» ыкли

«Предгорье Кавказа» зыфиорэрэм клэлэцыкълу мин фэдиз блыпэм къарашлэлагъ, зыгъэпсэфыгъо кампаниер аублагъ. Мэкъуогъум и 3-м джыри лагеритлу яИофшлэн рагъэжъэшт, ахэр «Кавказыр» ыкли «Туристыр» арых. Мы зыгъэпсэфыплитлум нэгырэ 500-м ехъу апэрэ къэклогъум къарашлэлэшт. Зыгъэпсэфыплэу зигугъу кьэт-шыгъэхэр шапхъэу агъэуцугъэхэм адиштэу зетегъэлсыхьагъэхэу комиссием ылъытагъ, Иоф ашлэным ифитыныгъэ аратыгъ. Шэхэу ахэм къаклэлыкълэщтых нэмыклэ лагерьхэри.

ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт.

Гъэмафэр сыд фэдэштэ?

Мы илгъэсым игъэма-фэ фэбэ дэдэштэу бэмэ кьало. Джыри мазэ фэдизклэ узэкълэбэжъымэ цыфхэм жъугъэу кондиционерхэр ащэфынхэу рагъэ-жъагъ. Мы мафэхэм, анахъэу блэкълыгъэ тхъэмафэм, ом изы-тетыгъэр угу къэбгъэкълыжъымэ, ащ фэдизэу фэбэ дэдэ хъуным укыигъэщынэрэп, ау...

Пстэумэ апэу Урысыер зэрэщыгъэу пштэмэ, ом изытетыштэу специалыштхэм агъэунэфыгъэм зыпщыдгъэгъозагъ. Ахэм кызы-ратыркхэм, Кьыблэ ыкли Кьохъэплэ лъэныкъохэр ары анахъэу зыщыфэбэштхэу пэшлорыгъэ-шъэу агъэунэфыгъэр. Зэрэнэ-гуехэрэмклэ, ошххэр мэкълэштых, фабэр градус 40-м нэсэуи кыхэ-кълышт. Урысыем и Кьыблэ шьолгырклэ ом изытетыштыр зыгъэунэфырэ метеорологхэм япрогнозхэри ащ дештэх. Ары паклошъ, ахэм ошх щымылэм ыпкэ кыкълыклэ машлохэр нахъы-бэ хъунхэм ищынагъо зэрэщы-лэшттым кыкылагъэтхы. Арэу щытми, метеорологхэм зды-рагъаштэу къалорэр мэээ за-улэклэ, ары паклошъ, мазэклэ ыпэ уишлыгъэу ом изытет зыфэдэшт шъыпкхэр зэрэгъэунэфыгъуаер, непэ къатырэмрэ кьэхъуштырмэ зэфэмыдэнхи зэрилэкълыштыр ары.

Тиреспубликэ игъэмафэ зы-фэдэшттымклэ тиметеорологхэр ары тызэупчылгъэр, ау ахэр про-

гнозхэм нахъ «афэсакыгъэх». Ахэми пстэумэ апэу мэзишклэ ыпэ зэриштыгъуаер кыыхагъэ-щыгъ. Арэу щытми, пэшлоры-гъэшъэу агъэунэфыгъэм клэлэу тышагъэгъозагъ. Ахэм япрогнозхэр адрэхэм къауагъэм фэдахэхэп плэми хъушт. Узыгъэ-щынэн фэбэ тимылэштэу ары ты-зэрагъэгугъагъэр. Мэкъуогъу мазэм иапэрэ мафэхэм фабэр градус 30—31-м нэсыштыми, нэужым ошххэр кызыэкълэлы-кълэштхэу ыкли а мазэр оелэштэу ары кызыралуагъэр. Кьыклэ-лыкълэшт бэдзогъу мазэр нахъ фэбэшт, гурытымклэ кьэлъы-тагъэу 27 — 29-м градусыр нэ-сышт. Гъэмафэм иаужырэ мазэ кьэуучыІэтэжъышт, ошххэми «къагъэгъэжъышт».

Нахъ шъыпкхэр кьэзылорэр непэ кьэшилгъуае. Гъэмэфэ уахъ-тэр фэбэным пстэури щэгугъы, градусхэр лъэшэу дэклоенхэм кыгъэщынэхэрэр щылэхэми, ошхыр мы уахътэм ебэкълыными зыпарі фаеп.

ХЪУТ Нэфсэт.

Гъэтэрэзыжыын

Тигъэгъэтэу «Адыгэ макъэм» иномерэу жьоныгъуаклэм и 16-м кьыдэкълыгъэм кыыхагъэу «Къуаджэу заом ылыбжъа-гъэр» зыфиорэр зытхыгъэ журналистым илажэкълэ хэукъо-ныгъэхэр хэхъухьагъэх. Лъэкъуацлэу Хьагъуыпър Хьагъур ылоу, Меркицкэ Рэщыдэ ипшъэшпытлум ычылплэклэ ышыпхъуитлу, поселкэу Отраднэм щыпсэурэм ычылплэ Нэтыхъуае щэпсэу ылоу тхыгъэнхэ фэягъэ. Хэукъоныгъэу хэхъухьагъэхэр Мер-кицкэ Рэщыдэ илахьыл пстэуми кытфагъэгъунэу тьялэу.

Редакциер.

ЛЪЭГЪО НЭФ

Усаклоу ЛЪЭПЦІЭРЫШЭ Исмахилэ ыныбжэ илээс 85-рэ хьугъэ

Илъэпкъ гупсэ фэусэ

Урысые Федерацием ипрофессиональнэ литераторхэм я Союз икьута-мэу Мыекьуапэ шылэм хэт адыгэ усаклоу Лъэпцэ-рышэ Исмахил Хьамидэ ыкьом ыныбжэ мы мафэ-хэм илээс 85-рэ хьугъэ. Исмахилэ тхэныр класэу ригъэжэбжэ. 1966-рэ илээсым Адыгэ хэку радиом къуаджэу Къунчы-кьохаблэ клубым щызэ-хищэгъэ пчыхъэзэх-хэм Исмахилэ иусэхэм ащыщхэм къащеджэбжэ. Джауштэу икьоджэбжэхэр апэрэу ащ иусэхэм ашл-гъэшилэгъонэу едэлугъэх,

нэлуасэ зафашыгъ. Пчыхъэзэххэр зэрэкла-гъэр пленкэм тыратхи хэку радиомклэ кьаты-жыгъагъ. Ащ кьыщегъэ-жыгъэу иусэхэр район, хэку гъэзетхэм, альма-нахэу «Зэкъошныгъэм» кьарыхъэхэу аублагъ. Исмахилэ кьыдэклыным фигъэхъазырыгъэгъэ иапэрэ тхылъи, ар уры-сыбзэкли зэдзэклыгъэу, тлурі клодыгъэх. Ар тхэ-ныр езыгъэжэбжэаклэмклэ утын хьылъэу щытыгъ, кьин кьыщыхъугъ, ау ыгу ыгъэклодэу тлысыжы-гъэп, тхэщтыгъэ.

1973-рэ илээсым, ыныбжэ илээс 45-рэ хьугъэу, итхылъэу «Сэлам, хэгъэгур!» зыфиорэр кьыдэклыгъ. Исмахилэ игу-шлуагъо гъунэнчэу щытыгъ... Ятлонэрэ усэу тхылъым кьыдэ-хъагъэм шхъэу фишыгъэмклэ тхылъми еджагъ:

Сэлам, Хэгъэгур, сэлам, сэлам!
Сыкьызыщыхъугъэр о уиурам.
Сэлам, Хэгъэгур, сэлам, сэлам!
Узфэгъэдагъэр кьэгъагъ Іэрам.
Ащ ыуж охътэ зэфэшхъаф-хэм кьыдигъэклыгъэх усэхэр зыдэт тхылъхэу: «Чыгум ихьяр» — 1977, «Кьытфэклорэ мафэхэр»

— 1986, «ЩыІэныгъэр лъэмыдж бгъузэп» — 1990, «Сиусэ си-гупшысэ шыу» — 2001, «Огу кьаргъу» — 2006, «ЗэкІэ цыфым пай» — 2009.

Мыхэр экІэ адыгэ литерату-рэм ихъарзынэщ хъагъэх, ате-фэрэ чыпІэри шаубытыгъ, ти-

адыгэ критикхэми осэшлу къа-фашыгъ.

Лъэпцэрышэ Исмахилэ иусэхэр усэ кьызырыкІо кьоды-ехэу шытхэп, акьыл чан, гупшы-сэ куу, гъэсэпэтхыдэ шлагъохэр зыхэбгъотэнхэ плъэкІышт, адыгэ жэбзэ дахэкІэ тхыгъэ усэх, гу-рылогъошлх, уяджэнклі кьин-хэп, гуахъуи рэзэныгъи ахэ-огъуатэ, цыхъэ зыфьуагъэшлх, гум кьенэжыых.

Усаклор куоу гупшысэнклэ амал шлагъо зэрэклэлыр нэ-рылгъэу кьыпфашы щыІэны-гъэм кьыхъыгъэ, кьэмыгупшы-сыгъэ сурэт зэпІэдыжхэм. Гугъэ-гушлуагъом, гукІэе-гу-къаом, мамыр щыІэкІэ-псэ-укІэм, зэо-банэм, Ным, илэпІэ хэгъэгум, ыгурэ ыпсэрэ зыхэтІа-гъэу, кьызыщыхъугъэ ичІыгу кла-сэу, емызэщыхэу зыфэтхэгъэм, нэмыкІхэми афэгъэхыгъэх уса-клор ыгучІэ шыпкьэм кьыщы-ушыгъэ гузэхэшІэ ин зыхэлъхэ усэхэр.

Лъэпцэрышэ Исмахилэ ытхы-гъэ усэхэр ублэпІэ классхэм къа-щегъэжыгъэу апшъэхэрэм анэ-сыжъэу, клэеджакІохэр адыгэ литературэмклэ зэреджэхэрэ тхылъхэм къадэхъагъэхэу яджэх,

зэрагъашІэх, зэфэхьысыжъхэр ашІых. Арышъ, адыгэ лъэпкы-р шлэпфэ ащ игугъу шІукІэ, дахэ-кІэ зэрашІышт, хьалэлэу зэ-рэфэлэжыгъэм пае цыфмэ зэ-рашчымыгупшэщтым уицыхъэ пытэ тебгъэлъы хъушт. Лъэп-кыым иусакІо ар тефэ шыпкь.

Непи Исмахилэ кьыгъэшІа-гъэм елытыгъэу ыгу изэхашІэ чан, игупшысэ лъагэ, ныбжым кьызыдихьырэ шъэбагъэрэ Іу-шыгъэрэ хэлъ, ишІэжэ пытэ, ипсауныгъи уигъэрэзэнэу шыт.

Исмахилэ имэфэкл мафэ ехьу-лэу илахьыл-благъэхэм, илфы-гъэхэм шІоу, дахэу фалуагъэмэ адедгъаштэзэ, шІу кьыдэхъумэ зышІоигъо псэуми ацІэкІэ лъэ-шэу тигуапэу тыфэгъушІо.

ИщыІэныгъэ кІыхъэу, инасып дахэу, гушлуагъорэ нэхъойрэ ибын-унагъо шышымыкІэнэу, ипсауныгъэ кьыкІымычэу илэ-сыбэрэ кьытхэтынэу, иадыгэ лъэпкыу зыфэлажэрэм шымы-гупшэу лІэшІэгъубэрэ ишІэжэ хэлъынэу етэлъагъ.

Мыщ кьыкІэлъэкІох Исма-хылэ Ным ыкІи нэмыкІхэм афэ-гъэхыгъэ иусэхэу илээс зэблэкл-хэм ытхыгъэмэ ащыщхэр.

ХЪАУДЭКЪО Шыхьамыз.

ЛЪЭПЦІЭРЫШЭ Исмахилэ

Сянэ ыІ

Сычъыемэ, сшъэ кІэдзагъэр —
Сянэ ыІ.
Сынэпашъо кьытеІагъэр —
Сянэ ыІ.

Сянэ ыІ —
Сынэпашъо цыкІошъагъэр,
СакІыбышъо кьырычъагъэр —
Сянэ ыІ.

Оцхы быбкІэ сызыгъэпскІырэр —
Сянэ ыІ.
Псы ІэбжыбкІэ сызытхъакІырэр —
Сянэ ыІ.

Сынэкланэ резыжъэкІрэр —
Сянэ ыІ.
Сянэ ыІ —
Къабзэу, дахэу сыдзэгъэкІрэр.
КъызынэскІэ, сэ шІошъабэр —
Сянэ ыІ.

СшІэрэ псэуми анахъ фабэр —
Сянэ ыІ.
ШыІэныгъэм сигушлуагъор —
Сянэ клас.
Хэгъэгущом ар ижъуагъоу,
КъэмыкІуас.

Мартым и 8-р кьызырэгъэу,
Сянэ тынхэр фэсэщэфы.
Слехышъ, тынхэр игунэсэу,
ГушІо-нэпсэу Іэ кьысщэфэ.

Мэфэкл мафэу кьыфэсыгъэм
Игъэтхэмэ жьым кьелъэсы.
Сянэ ыІэу кьызынэсыгъэм
Сыгу фэбагъэр кьынегъэсы.

Шхъафитныгъэм инэфынэ
Тыгъэу кІэпсэ сянэ ынэ.
Сэ ар сІэшъ, гум шІэшІоу,
ГукІэгъу фэсшІэу седэхашІэ.

Сэ ар сІэшъ насып тынэу,
Сыфай ренэу рэхъатынэу.
Сэ ар сІэшъ, гу цысэфэ,
Чэщи мафи Іэ кьысщэфэ.

Мартым и 8-р кьызырэгъэу
Сянэ тынхэр фэсэщэфы.

Слехышъ, тынхэр игунэсэу
ГушІо-нэпсэу кьысщэфы.

Мы дунаеу нэфы зыгъэм
Фэдэу усІагъ.
Мары, джы кьызынэсыгъэм
Сыпсэм ухэтІагъ.

СэшІэ дэгъоу, тья,
ГъашІэр унчІэжъэгъон,
ГъашІэр жъыгъэ-кІагъэп,
Ібэу сэ сыкъэн.

УзысІэм ащ фэдагъэп,
Сыгуи нахъ пытагъ.
УшІэшІугъэ гу лъыстагъэп,
СикІэлэгъу-делагъ.

УшІэшІугъэ кьызыгурылоу
Зыщыхъугъэ дэдэм,
Зэпыгъэ, кьэсымылоу,
УшІэшІугъэу ордэу.

СичІыгу дышъэ о пфэгъадэу,
Ордэу сІоу сыщыІ.
Ифэбагъэу сибэ дэдэр
Орэу сигушІыІ.

Мы дунаеу нэфы зыгъэм
Фэдэу усІагъ.
Мары, джы кьызынэсыгъэм
Сыпсэм ухэтІагъ.

Ащ ыцІэр — мам,
Ащ ыбзэр — мам,
Мамырэу ипсалъэ,
Лъагъэу мэшхъалъэ.
ЗытІокІэ «мам»,
МакІэу кьытІоцхэ.

ЗытІокІэ «мам»,
Оцхы быбыр кьещы.
Щхы макъэр тизэу
Чыгум цымам,
ГушІуагъор ыпсэу
Огум ытам.

МэээкІэ нэфыр
Ащ игъусэгъу,
Сабый нэ чэфыр
Ащ ишІушІэгъу.

Мамэу тидэхэр
Дунай кьэгъагъ.
Мамэу гумахэм
Ар икьэбзагъ.
Ащ ыцІэр — мам,
Ащ ыбзэр — мам,
Мамырэу ипсалъэ
Лъагъэу мэшхъалъэ.

ДзэкІолІым янэ кьыфитхыгъэ
письмэм техыгъ.
Афган заом хэлъэгъэ
Хьут Заурбий фэсэгъы

Зэпымыужэу шІульгъэу гумэкІыр,
ЗыщымыгъушІэу, синан.
Мамыр хэгъэгум сыридзэкІолІэу,
Къыпфэсэгъэхы сэлам.
Къулыкъу чыжъэу сэ сыздэщыІэм
Уиорэд макъэ сыкъыкІэдэІу.
УшІушІэбагъэу сыгум кьыгъэкІэу,
Укырегъэтаджэ санэІу.
СэшІэ, синан, гумэкІэу ушІэр.
Урэгъэгъуай о, зыгъэрэхъат.
Сихэгъэу сыгушхоу къулыкъу фэсэшІэ,
Сыпсэмэ тхъапэ кьэсэу онхъуатэ.
Сэры псэм фэдэр, укысфэзафэу
Быдзыщэ фабэр о кьысэптыгъ.
Уигъэсэпэтхыдэ сигъозэ нэфэу,
Нафэу дзэкІолІэу зысыушІэтыгъ,
ГушІыІэ пытэ, синан, осэты:
Сыд гъогу сытетми, чанэу зысІэтэу,
Сыдрэ кьыныгъуи сыкъэмыщтэн,
Унапэ тесхэу кьыхъамыкІын.

Жэнэ Къырымызэ иІуагъэу,
Ащ иорэд кьызырІуагъэу,
«Ныр дунаим зэ цыогъоты,
ІгукІэгъуи ренэу кьыбготы».
Ащ ишІульгъэу дунаим темыф,
Нэмылэ зептырэм, о уфэмыф.
Лы ухъугъахэми, ащ ушІоцІыкІу,
УежъалымэкІми, гунахъ, емыкІу.
Кушъэм ухэлъэу джыры кьышІошІы,
ЗыкъыпфимышІын ащ нэшІошІы.
Ыгу кьыпфэкабз, ыкІышъо фабэ.
ЫпалІэ шъабэ, орыкІэ къэтабэ,

Ным идэхэгъэ ханэ фэмышІ,
Ащ укылыфыгъэшъ, пыдзыкІ умышІ,
«Ныр дунаим зэ цыогъоты»,
Фэбагъэу хэлъым лъагъэу уелэты.

СыцІыкІугъом гу лъыстагъэп
Кушъэм сыхэлъыгъэми.
СыцІыкІугъом сыгу кьэкІыгъэп,
Ным ыбгъэ сыкІэлъыгъэми.
Сыныбжэ хахъуи, сшъхъэ кьэсІэти,
Сихэгъэу сыкъыхапІы,
Лъэпсэ пытэу
Ны шІульгъэу сыубытыгъ.
Ибыдзыщэу сыгу кьэкІыжы,
Къэгъагъ куашэу
ГушІо убзэр сэ естыгъ.
Ау, игъашІэ сэ сІэкІэклі,
Ны шІульгъэу зысэхъым,
Ным фэгъади, сихэгъэгум
Къэгъагъ куашэр естыжыгъ.

Ар кьэшонэу джэгум ащэ — адыгэ пышашъэр,
Сэе гъуапэм макІэу кьещы хъушхъэ Іапшъэр.
Ыпкь епІы, кьушхъэ хэлъми гу лъыптэнэп,
АдыпцІэу шъхъацыр благъэ, утэлъэнэп.
Къамзэгупчэу ыбгэ ипсыгъо — уелгъэкІынэп.
КъопцІэ гохъэу напэр дахэ — зыгъэлэнэп,
КъелыекІэу цымыщ гори кьыхъынынэп.
Ар кьэшонэу кьытырацэ пчэгум —

адыгэ пышашъэр,

ИсэякІэ кьыщэуалъэ ащ ылъапшъэ.
Нэ шІуцІытІур нэлэ чІэгъым кьыщэнэфы,
Ицхы макъэ угу кьыхапІэу уегъэгъэфы.
Пкыыр кьыщесы пчэгум, зегъэтынчы,
Дыригъаштэу ащ пынабзэм, зыдегъэгъы.
ПхъэкІыч макъэм рыхъыжыгъэу

пышашъэр кьешІэ,

Ащ ыІапэ пчыхъэ жъуагъом зыкъытешІэ.
Уфэ-унцІэу пынынэм ыбзэ зыдегъэгъэ,
Хъэрэ псынклэу джэгум пчэгум шІэлъэрэзэ,
КІэлэкІэгур ыгъэгІэлэу егъэгъагъэ,
ШІульгъэу фабэр сэри сыгу кьыретакъо.

ЛЪЭГЪО НЭФ

ГЪУКІЭЛІ Нурбий

Усэхэр

Гъашлэр къэмыуцоу къытэбгъучъэ

Гъашлэ гъогоу ехъыжъагъэм,
Уахътэр хэти щийшэпхъэгъу.
Арэп, мо ныоужъэу кӀуагъэм,
Сыгу зэгорэм ылыгъыгъэу?

Ара сэлэ зызгъэшлэжъэу,
СитӀу ыпчанэ ецэкӀыгъэу,
Ышхъэ сыбгъэ цигъэшлэжъэу,
Сыгу ымакъэ къедэлугъэр?

Сишлэжъы хъурэп егъэзыгъэу
СикӀэлэжъум сыпылтыгъэу.
Чэцыр кӀакоу, мафэр кӀыхъэу
Сишлэжъэу сыкӀамыхъэу.

Илэс пчъагъэм гъэтхэ закӀэу,
Спсэ джэгуальэу зэрихъагъ.

Джы сэлэжъэу — макӀо кӀуанчэу,
Сэ блэкӀыгъэм сыгу хъхъагъ.

Къоджэ гъогоу тыубагъэм,
МакӀэп шъэфэу цызетхъагъэр.
Сэлэжъы, пчанэу сугугъугъэр,
Гъэшлэп гъогум къыуфагъ.

Къало гъашлэп цыбгъэхъагъэр,
Сишлэжъэу, гум шъэф?
Сыд лъэганӀа узкӀугъэр,
МыкӀосагъэу, гугъэ нэф?

Ныом сеплӀы, сыкъэкӀоужъы,
Гъогу зэхэкӀым цэкӀодыжъы.
СиблэкӀыгъэ слэкӀэкӀыжъы,
Ау кӀэлэжъум къегъэзэжъы.

Сыгъоцагъэу умылтытэ,
Гъогур слъэгоу сыкъэхъугъ.
Пшлагъэр зэкӀэ къэсэлтытэ,
Сэнэхъатэу джар сфэхъугъ.

Щытхъу улъыхъоу укъекӀокӀы,
Псэпшлэныр оркӀэ пкӀэнчъ.
Щытхъур лъэхъоу къырахъакӀы,
Ар зытелъыр насыпнчъ.

Ощ сыфэдэп, цыф гухэкӀ,
ЛъэкӀыр плӀэлукӀэ къеохъакӀы.
Къыослонэу джар, тхъамыкӀ,
Сэ бэшлагъэу сыкъекӀокӀы.

КӀо, уигъогу джы тыхъажъ,
Псэпшлэным фэгъэзэжъ.

Лъэхъур лъапшъэм имылъхъажъ,
Лажъэу улӀэр спицыныжъыгъ.

Сишлэп сишлэсхэр зыдэхъугъэр,
Чыгум ышъо тыди цыслъыхъугъ.
Огу мзахау гъашлэр зыхъагъэр,
Ситхъэлъэу гупсэфы къыцыхъугъ.

Тыгъэм инэбзыйхъу зэхъагъэр,
Саугъэты шхъашъом зэблӀдыгъ.
Уидунай гухэкӀэу къырыкӀуагъэр,
Мыжъосыным кӀэкӀэу хъупкӀыгъ.

Анахъ лъэным гукӀэ сыфэзагъэу,
Чэц мычъыем машлоу сызэрехъэ.
Псэу къуагъэм ычӀэ къылэтыгъэу,
Сигукъао шлоркӀэу цызэрехъэ.

Тегъэгупшысэ

Хъунэго Саидэ итхылыу «Зэ-хъугъоэгъэ тхыгъэхэр зыдэт» зыфиорэм къыдигъэхъагъ фило-софскэ рассказитӀу. Апэрэр «Къандис». Ащ къытегъэлъэгъу Дэхагъэм-Усэным-Тхэным и Дунай къызэрехъэрэр. Унэгъошхо щыц пшъэшъэ цыкӀур зы мафэ горэм ошхым дэчыягъэу пкӀы-хъапӀэ-нэфӀлэ фэдэу елӀэгъу щыӀэныгъэ гъогоу къыхихы-щтыр. «Дунаир унэм изыбзэу къиуцуагъ». Пшъэшъэ цыкӀур ащ изы цыпэу изэхъыкӀы къы-риуагъ. Макъэхэр зызэхехым, лъэуагъэ: «Къысэт, нэф, макъэ». «...Къандис тызедэгъашӀ. Сызыб-гъапцӀэкӀэ — зэкӀэми зэхакъы-нэу мэкъэ чан къыостышт. ...Сы-къызыптекӀокӀэ — сыд къыос-тыгъэми, узакъоу ыкӀи лъэс-лъэбылоу къепхъакӀышт».

Пшъэшъэжыер езгъыгъ, етӀа-нэ «кӀочӀэшхо горэм ылэтыгъ», Тыгъэ плыжыым кӀэрысэу ылъэ-гъугъ, зеупчӀым, «сэ сытыгъ, о утыгъэгъаз. ...ТыдэкӀэ зызгъэза-нэу, сауж уитышт» къырило-жыгъ. Гъэмафэр къылухы, Цы-фы къыфиусыгъ. «Мы дунаим щыпшӀэшт Иофыгъомэ уитами-гъэ атетышт, зыми хъмыкӀуакӀэу пцӀэ игъусэщтышъ, фэсакъ. ...Зы-щымыгъэгъуш, тамыгъэм нэб-гъэсрэр къытенэ». Джахэр къы-лозэ Гъэмафэм пшъэшъэ цыкӀуым лӀэбжыб из фабэр ыгу къыритэ-кӀуагъ, ылапэмэ къахицагъ.

Гъэмафэм иджэнакӀэ ылыгъэу пшъашъэм къекӀухъэ, оэспсыцэ-хэр кӀеугъошъ, шыгъыжъые еблэ, кӀэгъагъэмэ апшъэ релье-хъэ, хъампырашъохэр къелушъа-шъэх. Джы ошъо чапэм дэгъу-щылэ, адрэм, гушломэ джэгъузэ, пчыкӀэ псыгъо къыфыридзы-хыгъ. «УемыӀ. ...Дахэм узынэ-сыкӀэ, е ежъ кӀодышт, е о укӀо-дышт». ПчыкӀэм иятлонэрэ къе-хыгъом гукӀэ, литлукӀэ нэмысын ылъэкӀыгъэп. Дахэр зэкӀодым, жъалымыгъэу зэрихъагъэм пае пшъашъэр гъыгъэ. «Ӏэ пӀпчъ бжыгъэ тырещ, арышъ, апэрэу нэсырэм буж ятлонэрэр игъо фифэжыерэп. Дахэм зегъэсты-жы. ...Къанэрэмэ анахыбэр лӀэгъэ папкӀ. Лъыхъоным хъмы-кӀысэ ящыӀэныгъэ аухы».

Бжыхъэр къэкӀуагъ, «чыгум тетым мэшло тэпыр» аригъэуагъ. «Нэм ылъэгъурэр гуми фэшъ-хъафэу елӀэгъу, акъылым иеплӀы-кӀи фэшъхъаф». Гур гуӀалэ, зэ-кӀэми афэгумэкӀы, бэрэ «акъы-лым икӀэлапчъэ лолъадэ. ...Па-щэр Дунаир ары» — пшъэшъэ-жыем изэхъыкӀы хъэ — «мы дунаим анахъ зафэу ыкӀи шы-нагъоу тетыр Чэзыр» ары. «Бжыхъэр бысым хъалэл», ау КӀымафэм иуахътэ къэсыгъ. Ащ зы чӀщкӀэ чыгур къыфэпагъ. Апчым тешӀыхъэгъэ хъырахы-шъэмэ пшъашъэр акӀэрылӀадагъ, къызтэуцуагъ, «ау дахэр дахэп ныла, акъылымэр гумрэ ыгъэдэ-лошъуштымэ...».

ЫлӀэгъурэм ыумэхыгъэу Ду-наим дэгъушылэ: «Уидхагъэ сы-дэу зэмлӀужыгъау? Зэ ушхъуантӀ, бзыу орэдыр уипшыгъэ макъ. Зэ угъожъ — ошх сырынэм уепщэ. Джы фыжыбзэу огуи, чыгуи къэпфэпагъ, сыжакӀи фыжыбзэ къэпшыгъ. Зы мыгъэтэрэзыгъэ чыпӀэ къэсэлтыгъэрэп. Сэри ащ фэдэ лъэкӀ силагъэмэ. Ащ фэдэ кӀуачӀэ къысэлтыгъэмэ, чым нэ-сымгъэсэу къесхъакӀыныгъы. — «Уфаемэ, а кӀуачӀэр зэрылъ дзы-ор къыостыни». — «Сыфай!»

НэрмылӀэгъу дзыор ытамэ те-лӀэу ишагу къыздэхъажыым, Гъатхэр къыпэгъокӀыгъ ыкӀи зэ-хишлагъ сабым фэдэу зэригъэ-чэфыштыр. Гъэмафэм — фа-бэ, Бжыхъэм — тхъагъэ, КӀы-мафэм — къабзэ пшъэшъэжы-ем къызэрэпагъохыштыр къыра-гъэшлагъ. ПкӀыхъапӀэ хэтым щхы макъэр къыдечъэкӀы хъугъэ, зе-упчӀым, зэхихыгъэр: «Уидзыо илӀыр зыпшӀэкӀэ, бгошын фалӀэ ухъушт, ау зыдӀпхыжыштыр умышӀэу укъэнэшт. Къандис». Ошхыр зытеужыым, пшъашъэр янэ къыгъэушыжыгъэ, зеплӀым, ыгъэшлӀэгъуагъ: «Сыдэу дунаир тхъагъуа!»

Рассказым гупшысэ шхъаӀэу хэлъыр: ицӀыкӀугъом къыше-гъэжыагъэу Саидэ Тхъэм къыз-фигъэшлыгъэр зэрэзехишкӀыкӀы-рэр — Дэхагъэм, Усэным фэ-псэуныр. Ащ гушлуагъоу, къы-нэу, пшъэдэкӀыжъэу хэлъыри жыб дэдэу зэхишлагъ. УсакӀом

ытхырэм цыф мин пчъагъэ еджэ, ахэм агу къыригъэтаджэрэр, зэ-ригъэгупшысэхэрэр, зыфишхэ-рэр, гугъэ аритмэ е ахӀмэ — гу-щылэм мэхъанэшхо иӀ. Тыкъэзы-гъэшлыгъэм ТхакӀом пшъэры-лӀышхо къыфешы, джэуапри ащ ыпашъхъэ щыӀыгъыжыштыр. ГъэшлӀэгъоныр Саидэ шыкӀэу, къӀуакӀэу къыхихыгъэр ары! Ду-нэе литературэм «магическэ ре-ализм» ыцӀэу къыщекӀокӀы, а шъуашэм, къэгъэлъэгъуакӀэм итэу тхагъэ Саиди. Гум инэу пэ-благъэу, псэзэхэшӀэ куу ӀэкӀэ-лӀэу, Дэхагъэм, Къэбзагъэм ыпсэ афигъэтӀылыу, Гъатхэм, Гъэ-мафэм, Бжыхъэм, КӀымафэм ифилософии адигощу, акӀыры-плӀэу.

Текстым къыщылӀэгъуагъ гумрэ акъылымэр дунай шхъаф зырыз хэтэу зэрэпсэхэрэр, бэрэ зэрэзэутӀэкӀыхэрэр, зэрэзэгуры-мылохэрэр; цыфым игъашӀэкӀэ гушлуагъом, насыпым акӀыгъоу кӀынхэр, хэукъоныгъэхэр, хъа-зэбхэр зэришхъыштыр. Ахэр ары рассказыр философскэ къэзы-шлырэр. «Къандисыр» — Тхъэм талант къызхильхъэгъэ цыфым иорэд. Ащ идэхагъэкӀэ, ибаигъэ-кӀэ егъашӀэми литературэм къы-хэнэшт.

Ятлонэрэ рассказыр — «Ду-наитӀумэ азыфагу ит шхъаныгъ-гъупчъэ». Мыр къызтегушылӀэр бзылӀыгъэу сымаджэу зикъуп-шхъэхэр тэкъуагъэу плэм хэлъыр ары. Зэрэт илӀэс 38-рэ ыныбжъ, унагъо ышӀэнэу хъугъэп, сабий къылыфыгъэп, тхъамэфитӀу къэс чылэм кӀожысэ, янэ-ятэхэм алыплагъ. Къалэм унэ къыши-щэфыным пае илӀэс пчъагъэрэ угъоагъэ, кӀочабэ тыригъэкӀо-дагъ. Мэзитфым къыкӀоцӀ пкӀы дахэу илагъэр узым ышхыгъ, «ичъфы псынкӀи, иакъыл губзы-гъи къабынагъ».

«Сымэджэпэсхэр нэшхъэих, пшъыгъэх. Анахъэу къяхъылъэ-кӀырэр аджалым зэрӀуплӀэхэрэр ары. ...Ыпсэ хэкӀырэп. Псэр шхъац налгъэм хэгъэнагъэу, Гу-пшысэ хъужыгъэу мӀпшы». Сы-маджэр зэрэлӀэштым зеуцуа-лӀэм, нэфыр — остыгъэр чэщи мафи аригъэгъэкӀосагъэп. Ау ари фэмышхъыжы хъугъэ узышхом ыцэ гъэлъыгъэхэр къыхэпыджэ зэпытышъ. Зэрэт и Акъыл ынэ плӀэу фежыагъ: «ынапӀэ зэрэзэ-телӀэу унэм щалуй, щамыло-

шъуи, зэрэзеплӀыхъэри елӀэгъу». Наркотик лъэшэу сымаджэм халухэрэм тӀэкӀу узыр агъэбыяу, ау утынышхом егъэпшыцӀнэх Гуп-шысэри, Акъылыри, «тӀури зэ-гъусэмэ, Псэ мэхъух», Ӏэб-лъэ-быкӀэ тӀуми ерагъоу зызэпагъэ-нэжы, зы лъагъу зашӀыжы.

Узым ыжъэрэ Зэрэт алӀэплӀэ къэзэщыгъэхэ Гупшысэмрэ Акъы-лымрэ. ОшӀэ-дэмышӀэу Ыпсэ ылӀэгъугъ «нӀэпсым фэдизэу, фэ-дэу, фыжъэу ...кӀэнэфы, мэшӀэ-ты». Уз жъалымым нӀплӀэгъукӀэ гушылэу ыкӀи агурылоу бзылӀы-гъэр къышӀыгъ. Зэрэт машлом зи-жъэрэм къышегъэжыагъэу Акъы-лымрэ Гупшысэмрэ зыхаушхъа-фыкӀыным пылтых, заукъэбзы-жы, зыпашъхъэ ихъажыштым ыштэн охуфэ, зышыпхъуитӀумэ афэдэу, шпыпкӀэныгъэшхо зэфы-рӀӀэу ахэм Псэр агъэкъэбзэжы. Тыкъэзгъэшлыгъэр ары Зэрэт зэ-лӀэу зэпытырэр: «Сеуцоллагъэу, си Алахъ, сыолӀэу, мы хъаза-бышхом сыхъэщыжынышъ, снаджал къысӀптынкӀэ!»

ЫпкӀы щыц зи фэмыгъэло-ры-шӀэжыхъэ зэхъум, бзылӀыгъэм къыгурылуагъ къызэригъэуцо-кӀыгъэ пкӀыгъомэ пкӀэ зэрямы-Ӏэр, «цыфмэ къаугупшысыгъэ псэури зэрхъаулые дэдэр — яха-бзи, язэхэтыкӀи, яшӀулӀэгъукӀи, язэбэныкӀи. Абзи — лые, яуни, ямашӀу — хъаулыех. Джа зы ТакыкӀым изы миллиард цып ныӀэп а зӀпстэуми къагъашӀэ-рэр...».

Узышхо зытелъ Зэрэт икъашӀэ шхыным фэзэщыгъ, ар зыфэ-дэр къыугупшысыжы фежыагъ. «Гъэры Ӏэсэжъэу пкӀым цыфыр ылыгъэу зэдагъашӀ. Ащ фӀпшы-лӀымэ, шхъащэ фишӀысэ, хъэ пшъыгъэ-емызэщыжъэу къе-хы. ... ТхъамыкӀ цыфыр». Ау Зэрэт джыри пкӀым кӀэхъопсы, ыгъэпшылӀыгъэм дэтхъагъ. Гум зыкӀэдӀулкӀым, «гъуаргу-саргу. ...къэлӀпчъэ унэзагъэу жыбгъэм риутӀэкӀырэм фэд». «Зэрэт икӀэ-шӀэжэ амал тӀэкӀоу иӀэр зэхи-убоожыи, бзылӀыгъэр исабы-игъо ыхъыжыгъ»: янэжэ ишагу, зэдэгъушылӀэх, «мы чыгум хэлъ гуапэр зэкӀэ къызэхъэхъэ» цум-пэр къырегъэшхы.

Зэрэт къыфӀэнэжыгъэр макӀэ-ти, гупсэфыгъошхо къыфӀкӀуагъ, «чыгум нахъ пэчыжъэ ухъу къэ-си, нахъ псынклагъу, нахъ рэхъат. Чъэбзагъэу Акъылыр къаргъо».

ДунаитӀум азыфагу ит «шхъа-ныгъупчъашхъэм Зэрэт ыкӀоцӀ ит нэмкӀэ ылӀэгъузэ, Сабый цы-кӀу къытеуцуагъ». ЕфэхынкӀэ щыни, Ӏаби къыубытыгъ, дэгъу-щылагъ. «ПпкӀы сыкъыхъа-кӀыгъэми, уигупшысэхэмрэ уигу-гъэрэ сыкъальфыгъ. МакӀэрэ укыскӀэхъопсыгъэп. ... О пшӀэ-рэр сэ сшӀэрэп, сэ шӀэныгъэу сшӀэм ори ушыгъуазэп... Ыпсэ щыц сабым пытэу ӀаплӀ ри-щӀэкӀыгъ. ИтӀум яшӀулӀэгъу, язэ-гурылонгъэ бзэ ищыклагъэп... Дунаир сурэт пчъагъэу, псэ за-кӀэу зэрэзэкӀоцӀылым ишӀэф къыфызӀуихыгъ ежъ цыхъэ зы-фишӀынуу щылэ закъом — иса-бий». Ар нӀплӀэгъукӀэ къе-джагъ, мышынэнэу къырилуагъ. «Псэм нӀпс телӀгъэ иӀэу, жы-кӀэшэжъум нахъ мыонтэгъоу, шӀэтэу унэ дӀэкӀиплӀыр къы-бгынагъ...».

Рассказым психологизмэ ин, псӀшӀэныгъэ лъэш, гулӀытэ гъэ-шӀэгъонм къыхэхыш. Авторым буж титэу сурэт-сурэтэу тхыгъэр тӀлӀэгъу, зы хъугъэ-шлагъэ нахъ къымылуатэми, щыӀэныгъэм ехыллӀэгъэ упчӀабэ щегъэуцу, бэмэ яджэуап къыретыжы. Анахъ Иофыгъоу кӀынэу къыӀэтырэр: Дунаим, Космосым цыфыр зэ-рэхъуцорэр, зэрэхъагъэрэр, ащ гунахъэу ыгъэхъагъэхэр узы-кӀэ, хъазабкӀэ зэришхъыжыерэ. Уеджэжы къэс кӀэ горэ къыхэ-огъэщы зэпыт, гупшысэ куухэм-кӀэ тхыгъэр ушъагъэ, гурылогъо-шӀоп, философии ин хэлъ, аужы-рэр илӀэсхэм дунаим къыщекӀо-кӀырэ, къыщызӀуахырэ шӀэны-гъакӀэхэр хӀпхъагъ.

Саидэ ытхырэмэ тагъэгуп-шысэ. Сыда цыфыр Дунаим къыфытэхорэр? Сыд фэдэ Иофа шхъадж къызфэгъэшлыгъэр? Сыда гунахъыр, сыдэуштыр ар пшыныжыштыр? Сыд фэдэ чыпӀа Дэхагъэм тищыӀэныгъэ щыубытрэр? УсакӀом гъусэ те-шӀышъ, упчӀэмэ яджэуапмэ та-лӀэгъэхъу. КӀочӀэ ин зыхэлъ поэ-зия ар.

Саидэ итхылыу усэхэмрэ рас-сказхэмрэ къыздэхъагъэм Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо шӀу-хъафтын къыфагъэшъошэнэу къызэрилӀэжыгъэм десэгъаштэ.

ХЪУАЖЪ Нурмет.
Филологие шӀэныгъэхэмкӀэ кандидат.

ЛЪЭГЪО НЭФ

Сэмэркьэур
шъыпкьэм иллыкьу

Джары гупшысэ шъхьалэу сиегъашыгъэр бэмышлэу сызэплтыгъэ спектаклым. Комедиеу «Шу ши, псым хэмыдз» зытхыгъэр ыкIи ар зыгъэуцугъэр адыгэ лъэпкь театру Цэй Ибрахымэ ыцIэкIэ щытым иактерэу, режиссерэу Хьакъуй Аслъан. Адыгэмэ «шу ши, псым хадз», ало, ау мыдрэмэ, сценэм щыхьурэ-щыхьурэ анахьэу зыпшэ дэклирэ персонаж шъхьалэмэ, Хьалэлрэ Тучантесрэ, гушыгъэу джауштэу нэмыкI мэхьанэ-зэфэхьысыжэ фашыгъэ. ЗэкIэри кызырыкыгъэр рекламэр ары...

Комедием исюжет кызырыкIоп, ямышыкIэуи зэхэшагъэ. ЗэкIэм экзотическэ къэщэо орэд дахэм уепхьуатэ. Къашьом зэдыхэт зыпхьэгъуситIур пчэгум къелъэрэз, нэр пIэнахы: насыпшых, ядэхэги из, ящылакIи изыбз. Нурэр ашъхьэиыхыз, сценэм, шыгъэныгъэм икуупIэ щыхэсыхьэх. Экзотикэ теплэшлу ил шагу дэхэшоу тапашъхэ кыиуцорэм, дэгъоу зэлыхыгъэ. ШхапIи дэт. Цыфыбэ шызэло-кIэн фый. Хьалэл (артистыр — Тхьаркьохьо Теуцожь) а шагум дэс, шэджэгъуашхэ ышыгъакI, ышхыгъэр зыпкырегъахьэу елошэ, зегъэхьые креслэм ис. ЫгукIи ышъокIи мэтхэжы, гумэкIыгъуи илэп. Гъэзетыр кызыгъухы, зауэрэ хэплыхьагъэу, кыыхэгущыкIы: «Псэ зыхэт уц убыхьэхэр сэхэ...» «Мыдэ мыхэмэ кьатхырэ! Ащ фэдэ уц убыхьэ мэхьуа?!» — Егъэшлагъо. Тэри зыкэтэпхьуатэ: ащ фэдэ уц мэхьуа шъыу?! Костюм зэпыл дахэ шыгъэ Хьалэл, орэ паIори кIэракI. Ахьщальэр кызыгъухы, ахьщэр дизыбз. «А тучаным сымыкIоу!...»

Шъуналэ теишудз: персонажэу мыщ тызшыгъуахьтэм зэкIэми ямышыкIэ цIэ гъэшлэгъонхэр ялэх.

«Сатыур тIэкIу рекIокIа, тIэкIу кыкIэкIа?» — Хьалэл кIэупчIэ. Уц убыхьэхэр зэрылэхэ дзыоажьыхэр зэгосхэу мэкIаеи тесых. «Ащфьурэ шлагъо шылэп, сэ щэщэрэ цыфхэр фэныкьохэп», — бизнесышым, Тучантес (ролыр кызышырэр Джолэ Рэщыд) джэуап кьетыжы. «Сыд фэдэх о пIэхэрэр?» «Цыфым зишлагъэ екIыштхэр, ыгукIэ бай зышыхьтхэр... Лыгъэ уц убыхь, хьалэл уц убыхь, шыгъэныгъэ уц убыхь, гукIэгъу уц убыхь, гукъэбзэ уц убыхь, цыфыхьгъэ уц убыхь...»

«Мы дзыом илгыр сыд фэдэ уц?» — «Хьалэл уц убыхь» — «Кысфэшэч...», — ело. Тучаным зэрэчIэтэу Хьалэл уцым ешъо...

КIэлэ рэхьат Тучантес, кIэлэ самбыр, ыгукIи дахэ, зафэ, ышъокIи гупсэф теплэ. Ау сатыур кIэ-кIырэп, гум хьоо-пIаоу зилэтырэп. Ары пакIошэ, шэнычъэгъэ тIэкIуи кыыхьэхэ, гужб макIи кыкIэхэ, загъорэ дыс хьазырэу шэ-

факIохэми кьапэуцужы. Ахьщэ шымылэр ары... Непэ лъэхьаныр джары зыфэдэр — зэжъу, шьозэбэнышху, изэрэут-Иташъхь. Ащ пае ежыри, Тучантеси, шыгъэныгъэ уцым шыц ешъозэ ешIы. «Адэ, — икIэрыкIэу Хьалэл кырегъэжъжы, — уисатыу мыкIомэ, нэмыкI уцхэр сыд пае умышэхэра, гушыгъэм фэшI, пIыуси, хьагъу-шъуыгуи атегъэ-псыхьагъэхэр?»

Тучантес джэуапэу кыритыжырэм нэужым гур бэрэ агъэ-олъэжы, шъхьэм икIыжхэрэп. Шыпкьэ, ахэм афэдэхэри илагъэх тучаныр кызызэлуехыкIэм. Ары, ары, кьэрабгъэ, цIапIэ, бзэ-джэ-наджэ, бзэгухьэ, тIого-бзаго узышыгъэ уц убыхьэхэр ихьогъэх. «Ащ фэдэхэр» (ышъхьагъкIэ Iэ ешышъ) бэшагъэ мохэм зызэрэпхьуагъэхэр». Хьау, хьау, «ащ фэдэ уц бзаджэмэ» джы афэжэп, ыцэжыхэрэп. «Ащ фэдэ» уц тIэкIу-шъокIухэр япсыхьо зыгорэм зэрэхитэкъуагъэми зэрэнэгуерэр ыушъэфыпэзэ кьэ-ло. КыIорэр пIошлэ мэхьу (арт. Джолэ Рэщыд). Лъэшэу Тучантес угу регъэгъу. Ау сыдэу пIыи, фэдэ хэмылэм, сатыу ...

Шъуеплэ джы Хьалэл кышышыгъэм. Уцым ешъуагъэш, гур бгъэгум дэфэжэрэп, хьалэл дэдэ кьэхьугъ, «мэфитфрэ уиыгышэ, мэфитIум ухьалэлышэ, мэфитым пIэкIыжышэ» кьырауагъэ. Тучаным кычIэкIыжы, хьау, кычIэкIыжыным ыпэ, тучантесыр шIотхьамыкIэш, кымылэгъоу, идзыо пэпч ахьшэхэр афыкьусегъэбылхьэх. Джы ядэжэ мэкIожы. Иахьчалэ зэгэгъэжыжыгъэу, урамым кышыгъуахьтэм еу Iоу — «махь-махь!» Мары ЛъэуакIо (кызышырэр — Къэбыхэ Анзор) кыIокIэ, «зиус-хьан, сомэ кысэти хьалыжъо горэ сэгъэщэфы, Iульхьэ зысIу-мыфагъэр тыгъоспчэдыжэ кышэ-щегъэжыагъэ» — кьелъэу. «Хьау, сэри мэлэкIэ сэлIэ, некIо шхапIэм, уныбIэ шизу узгъэшхэшт». ШхапIэм чIэтхэми афегошы. «Ахьщэ зэптын фаер ахьщэ зымылэр ары», — ело ЛъэуакIо, кIэнакIэ.

Ныо горэ (кызышырэр Хьалэлэ Соня) апэкIэ кьекIы. Ари лъэуакIо: Нана-Чели. «Мыры зэкIэ зыIэмычIэ тилыгъ», — ныом шэгущыкIы ЛъэуакIо. Ащи ахьщэ ритынэу Хьалэл фежъэ. «Самбыр, Нана-Чели, моу зэ сызэпкырыхыжэ». УгучIэ рехы, уегъэмэхьашэ, шыгъыныжхэр зызышыхьэхэ, кычIэщэрэп кIэлэ псау-таушху! Жьалымыгъэшхо пIэхьэ. Модрэ ныоми зишIэу кыпшIошIы. Образ гъэшлэгъонхы: лъэуакIохэми, джы-бэилабэхэми шъыпкьагъэ, зэфэгъэ, цыфыгъэ Iэпэ-цыпэ горэхэри ахьолъагъо. Арэу щытми, угу ямыгъун плъэкIырэп.

Ахьщэр ымыухызэ, Хьалэл инэлосэ унэгъо Iужьум етэнэу гу-

хэлэ ешIы. Ау кIэлэ гъэпIэкIо тхьагъэпIэхэм аIокIэ. КIэлэ кьуапIэ (артистыр Ахьмэт Артур) хьурмэр ешэ, Чэтышэ (артистыр Бэгъушъэ Анзор) кIэн-кIэхэр, чэтхэр Iальмэкым дэхэу ешэх. ТIуми ушъхьагъухэр ялэх: апэрэм — «хьурмэр неущ нахь кьэлэпIэщышэ, шэфы» ело, адэрэм — «тадэжэ сызэ-рыкIожыи гьогупкIэ силэ-пышэ...» Ахэми ахьщэ хьушэ ареты. Ау чэтхэр Iальмэкым дэбыбыкIыжы. КIэнкIэхэр шъуэгъэх, хьурмэхэр зыдэIуагъэмэ, ПакIэрэ КIаIорэ, ареты, «кIалэмэ яжъугъэшх» ело. ПакIэ (кызышырэр Бэгъ Алкъэс) чэ-фынчэ, еджапIэр зэрымтыгъэм пае шъаор университетым кычIагъэкIыгъэ. «Тхьапш еджапIэр?» — «Минибл» — «А тIэ-кIум пае...» Ащи изакъоп, костюм зэпылтыр зыщехы, ареты, студентыр пIанэ, цуакъэхэри, орэ паIори ары. Ежэ ядэжэ рыхьэжыныу зыгорэ зыщырагъа-лэмэ нахьыбэ фаеп, костюм зэпыл пчъагъэ унэм ил! Бзылфыхьэ халат джэфыжэ горэ кыраты, гъуапэ пытэп, ыбгъи инэу игъэчыгъэ. Джауштэу Хьалэл пIанэу тапашъхэ кьэуцо. «Емы-кIу кьэтэхьы», — ало лIымер шъузымэр, загъэтхьагъэпIы... Ар гъэшлэгъонэп, ащ нахь гъэшлэгъон джыри Хьалэл ышIэщтыр.

ЫшнахьыкIи, ишъузи, шIугуа-щэри штагъэх, кьытезэрэгъэбанэх. Ежэ: «уц убыхьэ сешъуагъэ» ело, пчъэIум Iут. «Сыд уц убыхь?» — кьэуцIы НахьыкIэ (ролыр кьэзышырэр Ацумыжэ Тембот) — «Унапэ тепхьыжыгъэба моуштэу урамым укырыкIожыгъэм?» — «Сыд ащ емыкIоу хэлъыр, сы-хьалэлти костюмыр стыгъэ». ЗэкIэри зэкъолъэджыгъэх, Хьалэл ашIодел, ау ежыри афызэкIа-кIорэп: «псапэ сIагъэмэ делэ сыхьугъа!» Шъузыр (актрисэр — Батыжэ Фатим) истерикэ хьугъэ: «Тхьапша ахьщэу унэм ипхыгъэр?» — «Минибгъу». — «Ащ фэдизыр бгъэкIодыгъа, адэ курортым сыд ахьшэкIэ тыбгъэ-кIощта?» «ЗгъэкIодыгъэп, тхьамыкIэмэ ястыгъэ», — ело. Шъузыр нэку-нэпсэу, чэфынчэ-насыпынчэу кьэушIуныкIы. Тыгу кьэтэжъугъэгъэкIыжы, митIур арыгъэ пьесэм иублапIэ экзотикэ кьэщэ дахэм здыхэтэгъэхэр. Джы... Насыным икьакIуи, икIожыи зы арэп!

Хьалэл кыгурыIон ылъэкIырэп емыкIоу ышIагъэр, мырэу зыфагъэмысэрэ, шIу зэфашIэ-жыи фаеба цыфмэ?! ИшIушлагъэ ригъэкъурэп, унэм афимы-хьажъэ, зыкьэгъэбылхьыш, Хьалэл зэрэпIанэу джыри шагум кышIудэкIы. ИкIэрыкIэу Тучантес дэжэ зыкырегъэхьы. «Ора сэлэ мыр?» — бизнесышым шэ-факIор кышIэжырэп. Ихьалэлгъэ джарэу фыкьарэ ехьу-лагъэ. Джыри муары зыгорэ ышъ-

хьэ кьэуагъэ: «Мы дзыом сыд уца илгыр?» Тучантес кьэло: «Джэ-мышхым из нахь уемышъуагъэми дунаир джэнэт пшIошIэу, зыми, уемышъугъужьэу, уемы-нэкъокъужьэу, хьарамыгъэ дэмышхэу, зыми лые емыхэу...»

Цыфмэ апаемэ, шынагъо зымышIэрэ цыф Хьалэл, кьарыу-шхо хэлъэу, жьышхо кIэтэу мэ-зекIо, насыпшIушIэ хьуныкIэ ер-шIи ымышIэн кьэхьуштэп, дуна-им цыфэу тетыр зынэ-зыпсэу зэ-дэпсэухи шIоигъу. Джэ ыгу кьэ-кыгъэр кьэзышырэр Тучантес ары. «Дунаир хьазаб хэмыдзэ пшIоигъомэ, а угу кыыхьагъэр зышыгъэгъупш», — фэгубжы! Ау Хьалэл зэкIаIо илэжъэп: ты-гъугъэкIэ ехы, кьалэм дэс цыф-хэр зашъорэ псыр кызыхахы-рэ псыхьом дзыом илэ уц убыхьэр хетакъо...

Ей-ей, сыда джы кьэхьуштыр? МашIом уесты, гумэкIыгъом узэрэдзэжы! «Емынэр сиунэ кыишчагъ, сыбгъэунэхьугъ», — ело мэлIацIэ бизнесышIыр. — «КысIуагъэп умыложь: сэ си-лоф хэлэп!»

Джа гумэкIыгъомэ уахэтэу я б-рэ кьэшыгъом авторым ухэ-щэ. Кьалэм щыхьурэ-щыхьурэр Хьалэл ышIэ шIоигъу, Тучантес ащ ыуж зыкырыганэрэп, гур мэжэражъэба! Хьадагъэм, мэ-щытым, Хасэм ихэдзынхэр зы-щыкIорэ чIыпIэхэм макIох, нэ-мыкI цыф зэлукIапIэхэми алъэ-лэсых. ТыдэкIи цыфхэм язэхэ-тыкIэ-зэфышытыкIэ, язэдэгущы-лакIэ, ягукIэгъу зэфэшIыкIэ зэ-хьокIыгъэу зэрэхьыгъэр алъэ-гъу. ТыдэкIи уц зыхэтэкъогъэ псы IэшIум щешъох. Илыгъэу цыфхэр псым зэрэзэцигъакъо-хэрэр нафэ кьафэхьу...

Сэ шIошIагъэ, Хасэм ихэ-дзынхэм афэгъэхьыгъэ картинэ-хэр режиссерым дэгъу дэдэу кьыдхьыгъэх. КьытиIомэ, кьы-тигъэлъэгъумэ шIоигъуагъэр зэ-кIэ IупкIэу кьыдгъурылауагъэ. Му-ары зэлукIэшхом хэлажъэхэрэр мо «Хьалэл ипсыIэшлу» зэрал-фагъэм зыкIи шэч хэлпхьажь-рэп. ХэдзакIор, КIэлэ кьуй (ар-тистыр Болэкъо Адам) ычыи-шъхьэ кыритхьыжъэу мэкъуо: «О куп, шъукъеблагъэ, Амин ары хэсэ тIысыпIэр зытефхэр, Аминэ фэдэ шъо жьугъотыштэп!» НэмыкI хэдзыпIэхэми адэжэ еблагъэх, мыщи псы щешъох, агу рыхьы-рэп, «Аминэ ихэдзакIохэр псы Iэшлу регъашъох!» ЗэриIэкIэу кьэдэжэ КIэлэ пырацэ (кьэзы-шырэр Бэгъушъэ Анзор) «Хьа-тат зынэшлу кьытхьыфэштыр!...» Хьататэ гушыгъэр раты: ипса-лэ дахэу кырегъажъэ, шьы-рытэу кызэкIэлъэкIо, ау псы стэчанэу ыпашъхьэ кьагъэуц-гъэм ехьумпы... «ПIцы сыусы-мэ, сы напэ... сы напэ... — псэу зэшъуагъэр зыпкырыхьэкIэ, кьызтэнэ, тхьапэу кызаджэ-щыгъэр зэпырегъазэ, — сыд на-па? Напэл сэ сызыфаер, сэ сы-зыфаер мылкъу, ахьш, дышъэ...» Ыгу илгыр кьэкуукIы. Хьатхьа-кIумэ Аскэрбый Хьататэ иобраз кьэмыугупшысыгъэу, непэрэ шыIаIэм кызырэрэхыгъэр, шьыпкьэгъэшхо хэлъэу, пшIошъ кьэгъэхьэ, шэч гори хэлпхьа-жырэп.

Мыщ дэжым цыфхэр кьэзэ-рэгъэбырсырых: «Арэп ныла, цIэлэжъ... тыдэ хьужыгъа сомэ

мин зырызымрэ шъоушыгъу ки-лограмишымрэ...» Пчэгур кьэ-укъуагъэ. ХэдзакIохэр зэзэожьых, зэбэныжых...

НэужжIэ Хьалэлрэ Тучантес-рэ хьапс ашыштых, хьыкумэтым яIоф зэхифышт. Комедиеу ащ кышъеухы. Хьугъэ-шлагъэу тпэ-кIэкIыгъэмэ кьапкырыкIыгъэ ухыпIэ гъэшлэгъон, зыгорэхэр бэрэ зэпэгъэуцу-зэбгъэпшэ-жъхэу, мэхьанэ куу кIэлъэу. Мыщ ыпэкIэ персонажмэ ащыщ моуштэу ылогъагъэ: «Зи ежэ зэри-мышIэжъэрэ цыфым кышы-шырэп». Мары тишIушIэ герой шъхьалэмэ кьащышыгъэр: зэгорэм ежъхэр зэнэкъокъужьхэу, чэу кIыбым дэтыгъэ Бэгъухэ (ролыр кьэзышырэр КIубэ Адам) кьадэлошагъэ. Хьэуытхэр кьафешэх, хьапсым чIагъэти-сэхьэ.

ХьыкумышIыр (артистыр Хьа-кьуй Аслъан) зэпстэумэ анахь Iушэу кычIэкIыгъэ: «Прокуро-рым зыфилорэр тэрэз, шъо зэхэ-шъушыхьагъэм фэдиз хьышъэ-ми итэп. ШъуадгъэукIымэ, цыф-мэ шъуахэкIыжыи зыжъугъэ-псэфыжышты. Арэу зыхьурэм шъуатымыгъэуцIэу, бэлахь хэ-шъудзэгъэ цыфмэ ашъо дэшъу-хыгъэм фэдиз шъори шъупэ-кIэкIынэу унашъо сэшIы», — етIанэ иунашъо пхъэуатэмкIэ ушыхьатыжэ-гъэшъыпкьэжэ пыгъэ шъхьэтеIулэжэ фешыжы. Хьы-кумэтым хэсэхэми яшъыпкьэу кьыдырагъэштэшт, джащ фэдэ уц-гынхэр, хьушъхьэхэр тишъ-кIэгъэ дэдэх. Бырсыр гузэжъо-гъушхом лIыгъэ ахэлъэу, ерагъэу кьыхэкIыжыгъэхэми, тигерой-хэм кIэгъожэ ашIырэп: «Сыд пчэдыжэ тишIэщтыр? — сатыу-шым Хьалэл еупчIышт. — «Шэ-факIо кыпфакIорэмэ сыд ятIо-щтыр?» — «Зыпари ятIоштэп, — ело Тучантес, — тхьауегъэпсэу, сикъош, дэгъоу укыздэлагъэ. Ти-мурад дахэхэр дгъэцэкIагъэх тIу-ми. Сыд хьуныкIи шIу пшIагъэу псым хэмыдз...»

Гушыгъэ зауэ кыыхэзгъэхьожэ сшIоигъу: сэмэркьэушхо хэлэ спектаклым, шъыпкьэмкIэ, бэри ушхэу, плъэгъурэ бгъэшлагъоу кьэшыгъохэр кьызэкIэлъэкIох. Бэшагъэу, бэшагъэу, перестрой-кэри кьэжъэгъагъэп, тхэкIо куп тхьыхоу Еджэркьое тхьлэбеджэ-мэ адэжэ тызэрэшылагъэр сыгу кьыгъэкIыжыгъэ. Анахьыжъэу тхэтыгъэр аргыи, тэщ нахь нахь инэлосагъэри кьыдыхэт, бзылф-фыгъэ нэшIо-гушIом Бэрэтарэм зыкыфигъази, «Хьамид, емыкIу кысфэшъумышI, — ылауагъэ, — титеатрэ кызыкIокIэ кьыгъэ-лъягъорэр гъэшIэгъоны, шхэ-ны, ау тызычIэкIыжыкIэ зэкIэри тшэгъупшэжы...» «Шу ши, псым хэмыдз» зыфилорэм ыгъэ-рзэнэхэ сшIошIы, ыгъэрэзэщэн-хэу. СшIэрэп, джащ фэдэу хьэ-лэмэтышэу сэ кыссыхьыгъэ. ЛъэхьаныкIэм шызэшIохыгъэн фэе IофыгъошхохэмкIэ узэндь-гъэ; ары, сэмэркьэушхуи, шхэ-ни, гъэни — пстэури хэлэ; «сэ-мэркьэур шъыпкьэм иллыкIу» ало. Мыхэр сэ сишIошIых, апэ-рапшIэ шъори нэлъуасэ зыфэ-шIушылымэ нахь тэрэз. Шъумы-шэхьуми лъэшэу зигопэщтыр сэры.

ЦУЕКЪО Юныс.
Адыгэ Республикэм
илъэпкьэ тхакIу.

ЛЪЭГЪО НЭФ

КIЭСЭБЭЖЪ Къэплъан

Усэхэр

ЩЭ ШЪХЪАРЫКIОР ЗЭРИПЫХЪО-ПЫЦИ

Заор аухыгъ. Итопыци
цэульыи пцыхъыгъаблэ чIыгу.

Сятэ
зишгъэогъуцтыгъэ
Апыци

кысэупчIы
еIэжыгъгъэу
ыгу:
«— Уятэ, нынэ, сьд зыфагъэтIысрэр?
Лэбэ кIоцIи маишIо кыицикIыгъ.
Уятэ
зыгъэхъапсычIэсрэр
совет хабзэм хьилэу зыгу цыкIыгъ».

Сэри
сынэгъу кIэкIы мы, тиклассы
идэпкъ,

еIулIыгъэ зисурэт —
Андрыхъое Хъусени! — кыиддессы:
пионер звено ари хэрэт!
АцIэхэр езбырых ра Даути,
Лени, Саши, а, ти Мыхъамэти;
хъэпцIэу макъэр ахэм къахэIукIы,
зэIо-запсэу фашистыр аукIы.
Джахэр тишIо Лы Дэгъух. Ашгъоджанэр
ацэтэлэ — ра тикIыгъэ лъэгъух;
А, Лы Зэфэ Шыпкэхэр — тынэгъух;
къетэфэкIы зимыжыо хъурджанэр.

Зехахытэ тхылъ сыкъзэреджи, —
кIэлэгъаджэм естырэ джэуап;
IупкIэ сыхъисап; боу ягуап
сятэ ишгъэогъу кызыфысаджи.

ЩыIэн, адэ, гыны гъоз кыизуу.
РыгуцIыи. Ра — зышIокъозуу.
Аухыгъ ишыу заор. Итопыци
гуцыкIыгъоу газетмэ
къахэци.

Хэцэгъапэу Шъалихъэ Апыци
цэ
ишхъэрыкIор
зэрипыхъо-пыци:
«— Тенэ цэ икIыгъэр — ошIа? — уят.
А, Лы Пхъаиэр, Цэимэ ра язят», —
IоцхыпцIыкIы. КысIоплхыгъэ Лыр.
Непэ — ешIэ! — кыизфэхъыгъэр «плыр»:
« — Лэбэ кIоцIы маишIо кыицикIыгъ.
Фашист хафи уятэ цуцIыгъ».

ГуцыIэухыгъэу итопыци
цэульыи пцыхъыгъаблэ чIыгу,

Сятэ
зишгъэолI гъусэцтыгъэу
Апыци,
кысшхъарытгуц...
еIэжыгъгъэу
ыгу.
1955-рэ ил'эс, Пщыжъхъабл.

МЫЩ СИАХЪЫЛХЭР ЩЭПСЭУХ

Одесскэ военнэ округым ит псэупIэмэ адыгацIэхэр
зэрызрахъэхэрэр апэ къэбарэу кысфэхъыгъэ сятэш
КIэсэбэжэ Джыраслъан ыкIо Рэмзанэ мы усэр фэсэгъы.

Олахъэ, Адыгэ нэгур къебэкIэу
КIэсэбэжъхъаблэ итIкIэ
Зихием.
Олахъэ, сэ, мы лъэныкъом, —
къэбыкIэу
сцэ зыицалэгъу —
сырыхъием:
гурыгъуазэ ил'эпэнэфкIэ,
олахъэ — шхъэкIэ
зыкъээздзи;
слъэпкъ кыбгынэгъэ шъофым,
тхылъ пчъагъэу

clanэ ачIазdzi,
нэрылэгъоу сыгу —
шIомыкIыгъэкIэ.
(Тхъэ сIон
саишIомыкIыгъэкIэ!)
Ижысрэм ижъалымыгъэ
зэрытехакIор
зыхуашэм,
урысмэ я Герб тамыгъэ
пкIэнчъэу рагъафэрэп
маишэм.
Бгъэжэ шхъицими
зегъэунэкъоцIы.
Ра
сыхэгъэгу

еукъоцIы.
А, щалэгъугъэр,
бгы
шыгумэ
апэсэцэчы
бгъэрыдэу;
сымыдэу
слъэпкъ
аулэгъумэ, —
шы лъабжэ сашIын
ямурадэу...

А къалэм дэкIырэ гъогухэр
сыдэу зэфэдэх
ашъокIэ.
А къалэм ицIыфы нэгухэр
къэнэфых адыгэ
къашъокIэ.
АцIу сиахъылхэр щэпсэух.
Зым ыуж зыр ит къэрэх.
«— Адыгэ къуае зыхъыных... —
хэкIотагъэхэр кыздэхъащыхыных:
— КIэсэбэжъхъаблэ тэ кыкIыра,
лэшIэгъумэ къащызэтыкIра? —
пцыхъыгъаблэхэр
цIыф гъэшIэгъоных, —
ра лэбэдэс етыгъоных.
«КIэсэбэжъхъаблэ» тэ кыкIу?
ТехакIоу — шыбгы зэпикIу!

Адыгэ лъэпкъмэ къахэкIа?
КIэмгъеу, хъауми — ыпхэкIа?
Iодышгъэ — ихэгъошхъаIумэ?
Черкас къэлэгъэкIэ — рекумэ?
Зыздигъэзэпхэр — хэкумэ?
Адыгэ нэку — ипчъэшхъаIумэ?
Я си-Iаллах!
Зэманмэ азфагу дэт хъаблэм
джырэкIэ еджэх:
«— Кесебежсэвка».
ЫпшгъэкIэ кIуати а, кыблэм,
кыициплэгъуцтыр
«Датхужсэвка».
МодрабгъукIэ сэлгъэш —
«Кохужсэвка».
МыкIэ
сыIокIэ:
«Кунижсэвка».
Сызэплэгъыжэмэ —
«Бзегежсэвка»,
«Кашежсэвка»,
адэрэ —
«Чеужсэвка».
Делэ куп зэтыреутых:
«— Мыхэр урысых. Модрэм —
дэсыхэр
джыри
цэрдэжэсых».

СэрыкIэ — Кимерием нэсых
адыгэм
фызэгъоутых.
Сятэшым
макъэр
тIупыгъэу
цэрдэжэс къоджэжэсхэр
егъаех.
Адыгэу,
паIо
зыицэгъэу,
скIыгъум —
ынахэхэр
Iаех:
«— Мыщ
сиахъылхэр
щэпсэух».

Чыжсэжэ
быбхэрэ
къэрэх.
Адэ, мы —
КIэсэбэжсэкъомэ,
сыкъээшIэгъыи
къахэкIыкъомэ?

1961-рэ ил'эс,
Одесса (Iодышгъэ).

Новелл

ЛАКЫРБЭ Михаил, абхъаз тхакIу

Лейлэрэ Адамыррэ

Абхъазым щыщ пщэу Мхеидзе Элис-
бар ипхъорэлф пшашъэу Лейлэ Тифлис
кыици хъакIакIо кыфэкIуагъ. Кызы-
кIуагъэр мэфэ заулэ нахъ мыхъугъэми,
грузинкэ пшэшгъэ дахэм, зынэ шIуцIэ
инхэу, нэфынэр тыгъэнэбзыймэ афэдэу
кызкIихырэмэ, абхъаз кIэлакIэхэр ыумэ-
хыгъэм фэдагъэх. Ахэм шхъэкIэфагъэу
ахэлъыр, яшэн, яхъульфыгъэ гъэпсыкIэ-
зекIокIэ дахэхэр, яакъыл чан — зэкIэ
пшашгъэм ыгу рихъыщтыгъэх, ау джы-
ри ащыщ горэ адэрэм анахъэу къахи-
гъэщыщтыгъэп, ыгуи шхъафитыгъ.
Ауштэу мафэхэр зэкIэлъыкIоштыгъэх.

Аузэ уахътэр кызсыс, Лейлэ гъэм-
кIым зэлъиштагъ, шIульэгъум, гузэхэшIэ
иным ыгу зыкышIэлтыгъ.

Пщым ипхъорэлф пшашъэр кы-
зыхъугъэ мафэр хигъэунэфыкIыщтыгъ.
Кырагъэблэгъэгъэ хъакIэхэм кIэлакIэу
Адамыри ахэтыгъ. Лейлэ зэплэгъукIэ
кIалэр ыгу рихъыгъэ къодыгъэп, шIу
дэдэ Iэкилэгъухъагъ, сыда пIомэ ар шIу
умыльэгъун плъэкIынэу щытыгъэп. Чэ-
щырэ пкIыхъапIэкIэ зыгъышхъыгъэ,
игупшысэ IэшIумэ ахэмыкIэу, ыгукIэ
зызыфикъудыищтыгъэ кIалэм ар фэдагъ.
Адамыр фэшхъаф ащ хэти ыльэгъушты-
гъэп, магнолие къэгъагъэм тыгъэнэбзый-
мэ зызэрафикъудырэм фэдэу, Лейлэ ащ
ыгукIэ зыфицэищтыгъ, ау Адамыр ащ

гу лъымытахэрэм фэдагъ, кыпылгы-
гъахэп ыкIи фэбагъэ тIэкIу нэмыIэми
зыкIимыльагъорэ ынэхэмкIэ къеплгы-
щтыгъэ къодыгъэ ныIэп. ЗыгорэкIэ нэ-
мыкI горэм ыгу ыубытыгъах шъуIуа? Ау
хэта ар?

Пчыхъэ реным ар зыгу рихъырэ кIэла-
кIэмэ къауцухъагъэу ахэтыгъ, ау ежэ зэгъу-
пшысэщтыгъэр Адамыр ары, ащ зэрэдэгъу-
щыIэшт шIыкIэм лыхъуштыгъэ. Бэрэ пэ-
мытэу ащ фэдэ амал ил'э хъугъэ. Къэзы-
уцухъэрэ кIэлакIэмэ ащыщ горэ ахэм апэ-
мычыжъэу блэкIырэ Адамыр кыгъэу-
цугъ:

— ОшIа, Амчи Хъаджрэт шIу дэдэ
ыльэгъурэ ишэу Джара непэ Таибу Шар-
мат ритыгъ.

— Джари?! Ащ фэдэ хъун ыльэкIы-
щтэп! Ащ шыр сыд фэдиз ахыцэкIи ышэ-
нэу щытыгъэп! Ар сыдэуштэу хъугъа?

— Зи арыхэп ар зэрэхъугъэр. Таибэ
шы зэнэкъокъухэм Джара захелъагъом
лъэшэу ехъопсагъ ыкIи зыфэмыщыIэу
шыр ыгу зэрэрихыгъэр кыиэкIэлэуагъ.
Джауштэу ащ Хъаджрэт шыр кырым-
тымэ мыхъунэу чIыплэ ригъэуцуагъ!

— Ар гъэшIэгъон екъуа, — нэмыкI
кIалэ горэм, Нури, кIеIо. — Мары Ачба
Алхас гъэмафэм хъакIэу кыиэкIогъэ
урыс сурэтышIым Гудаутэ щырилэ дачэу,
хылушъом Iутыр, чыгъ хэтэ псаури зэ-

рэдэлъэу, ритыгъ. Абхъазмэ хабзэу ахэлъ-
хэр зыфэдэхэр урысым ышIэщтыгъэхэп.
Ар кызыгурэлъожым класэ хъугъагъэ.

Адамыр дэгущыIэн амал ил'э зэрэхъу-
гъэм Лейлэ лъэшэу кыгъэгъушIуагъ:

— Кысалоба, абхъазмэ ащ фэдэ гу-
пыкI инэу ялэр сыда кыизхэкIырэр, сы-
дэушгъэу ар кыбгъурыIон фая?

Адамыр ащ ынэхэу сапфырым фэдэу
къэшIэтырэмэ аклэплэгъэ, къэшэлIыгъэ
ынэгъушхъэмэ гу алъымытэрэм фэдэу
яплэгъэ, джуап къеты:
— Тэ, абхъазхэм, ащ фэдэ хабзэ тиI.
Зы пкыгъэ горэ лъэшэу угу зырихыкIэ,
ар зыем шIокI имыIэу кыуитын фае.
Арышэ, хъакIэм имышIэныгъэ кыхэ-
кIэу, бысымыр чIыплэ регъэуцо — ыгу
рихыгъэ пкыгъор кырымимтэ мы-
хъунэу мэхъу. Ащ фэдэу кыуатыгъэ пкы-
гъор алымыхынуэ узыфежэкIэ (ауштэу
зекIо хъухэщтэп) — бысымым ыгу ухэ-
уIэшт — ар ащ инэу шIошхъэкIошт.

— Адэ зыгорэ лъэшэу угу рихыгъэу,
ар уушгъэфынэу кIуачIэ зыхэмыгъотэжы
зыхъукIэ сыда пшIэщтыр?

— Ащ фэдэ зыхъукIэ... сыд пшIэн адэ,
пштэн фаеу хъуцт! — кIеIо Адамыр. ТIу-
ри зэрэгъэшхыгъэх.

— Мары, гушIыIэм пае, сэ кысэхъу-
лагъэр, — кыипедзэжы Адамыр, — ты-
гъуасэ зыдэсымышIэжъэу, сымышIахэу
мы паIоу сщыгъым сыщытхъугъэти, а
чIыплэ дэдэм паIор зыем кышчыситыгъ.
Сэри зыпари хэсшыхъажыи слъэкIы-
гъэп.

Пшъашгъэми гу лъытагъэу щытыгъ,
Адамыр щыгъ паIом ышIо кIалэм ынэ
нагъомэ зэрадиштерэр, лъагъэу Iэтыгъэ
ынэпцэ шIуцIабзэмэ кыизэрякIурэр.

Ащ ыгу кыдэкIыштым фэдэу лъэшэу
кытеоштыгъ, ынэхэмрэ ынэгъушхъэхэм-
рэ стыщтыгъэх. Адамыр нэшгъугъэп ныIа,
ащи гу лъымытэн ыльэкIыгъэп, уиушхъу-
хъаным нэсэу ар зэрэдэхагъэр.

Лейлэ, укIытэм зыдырымгъэхъыхы-
щэу, кIеIо:

— Адамыр, шъуицIыфхэм агухэр зэрэ-
зэлухыгъэхэр, зэрэхалэлхэр сэлэгъу, ау
сыда адэ о, ахэм уафэмыдэу, мыщ фэди-
зэу узыкIэхъарамыр?

КIалэм ар ыгъэшIагъо икъугъ. Пшъа-
шгъэм ащкIэ кыIо шIонгъор кыгуры-
мыIоу, заулэрэ еплъыгъ.

— Сэра хъарамыр?! — зыкыишIэжы-
гъэу, кIеIо ащ. — Сыда ауштэу кы-
зыкыишIошIырэр? Угу рихыгъэ горэ
осымытыгъэу щыта?

— Ары!

— Ар сыд фэда?

Лейлэ ынапIэхэр кырирдыхыгъэх.
— Сэ сийэ пкыгъэ горэмэ ащыщ угу
рихыгъэу, ар зыIэкIэбгъахъэ пшIонгъоу
щыта?

— Ары!

— Ар сыд фэда? — къэгумэкIыгъэу
кыиIэупчIэжы Адамыр.

— Угу! — укIытапэзэ кыIуагъ Лейлэ.

УрысыбзэкIэ тхыгъэр
зэыздэкIыгъэр
ХЪАУДЭКЪО Шыхъамыз.

Урысыем идзэхэу гьунапкьэхэм якьэгъэгьунэн фэгъэзагъэхэр зызэхашагъэхэр ильэс 95-рэ хьугъэ

Урысыем игьунапкьэхэм якъ-ухьумэн фэгъэгъэгъэ кьулыкьум итарихъ чыжъэу кьыщегъэ. Ильэс 500 фэдизкьэ узкьэИэбэ-жымэ ащ фэдэ кьулыкьур зэхашэгъагъ.

1918-рэ ильэсым жьоныгуаклэм и 28-м Совнаркомым итхьаматэу Владимир Лениным финанс Иофхэмкьэ народнэ комиссариатым иведомствэ гьунапкьэхэр кьэзыухьумэшт кьулыкьур зэрэщызэхашэгъэхэм ехьылэгъэ декретым клэгъэгъагъ. Урысыем ипограничникхэм ильэс 95-рэ хьугъэ мыщ фэдэ мафэкьыр зыхагъэунэфыкьырэр.

Чыжъэу узкьэИэбэжымэ, икьоу мылькуи, техники, Иашэхэри ямылэхэу, загъори чьунэхэм арысхэу пограничникхэм урысые кьэралыгъо ныбжьыкьлэм игьунапкьэхэм якъэхьумэн тегъэпсыхьэгъэ пшъэрэлыхэр гъэхьагъэ хэлъэу агъэцакьэщтыгъэх.

Пограничникхэу Андрей Бабушкинхэр хэта зымышлэрэр? 1926-рэ ильэсым ащ ыцлэ Нахичеванскэ погранотрядым ипогранзаставэ фаусыгъагъ. Джащ фэдэу Ленкоранскэ погранотрядым 1927-рэ ильэсым Петр Сайкиным ыцлэ фаусыгъагъ.

Хэгъэгъу зоохор кьызежъэгъэ апэрэ ильэсхэм пьым Кьохьэллэ гьунапкьэм ипогранзаставэ 485-мэ утынышхо арыхыгъагъ. Пограничникхэу Кижеватовым, Лопатиным, Усовым, Мориным ыкьли ахэм анэмыкьхэу зыпсэ зыгъэтлыгъэгъэхэу Советскэ Союзым и Лыхьужьыцлэ кьызыфагъэшшоагъэхэм ацлэхэр егъэшлэрэу тарихьым хэхьагъэх. Брест ыпыталлэ иухьумаглохэм ахэтыгъэ пограничник-

хэми лыхьужьыныгъэу зэрахьагъэр егъашилэ ащыгъушшэгътп. Зоуж ильэсхэм Коряковым, Васюхно, Козловым, Стрельниковым, Леоновым, Бубениным, Бабанскэм, Ассадзулиным ыкьли нэмыкьыбэмэ лыблэнагъэ кьызыхагъэфагъ. Советскэ Союзым и Лыхьужьэу, следопыт цлэрылоу Никита Карацупа хэта зымышлэрэр? Хабзэхэр зыукьохэзэ, гьунапкьэхэр зэпызычынэу фежъэгъэгъэ нэбгырэ 338-рэ ащ кьыубытынхэ, шпион ыкьли диверсант нэбгыри 129-рэ ыукьлнхэ ыльэкьыгъ.

Тичьыпэгъоу, Советскэ Союзым и Лыхьужьэу, генерал-майорэу, Ленинананскэ пограничнэ отрядым кьулыкьу шызыхьыгъэ Николай Михайловым иугу гьыгъэн фаеу тэлыгътэ. Хыкьумэу Балатон (Венгрием) дэжэ лыхьужьыныгъэ кьызырэщызхыгъэфагъэр ары ащ фэдэ цлэ лъаплэр кьызыкьыфагъэшшоагъэр. Егъашилэ тчыгъушшэгътп хэп Липкинскэ погранотрядым (Молдавием) ия 23-рэ пограничнэ полк ипограничникхэу подполковникхэу Казак пэщэныгъэ зыдызэрихьагъэхэр. Адыгеимрэ кьалэу Мыекьуапэрэ шьхьафит шьыжыгъэнхэм ащ илахьышлэу хышыгъагъ. Полкым ипограничник 41-мэ тиреспубликэ апсэ щатыгъ, ахэм ащыщэу нэбгырэ 20-р Урысыем, нэбгырэ 16-р Украинэм, нэбгыри 2-р Азербайджан, нэбгырэ зырыз Белоруссиемрэ Грузиимрэ кьарыкьыгъагъэх, зы нэбгырэр зыщыщыр тфэгъэунэфыгътп.

Зигугъу кьэтшыгъэ полкым ипограничникхэу Адыгеир шьхьафит зышыжыгъагъэхэм ащыщхэм ялыхьужьыныгъэ

ныбжьыкьлэхэм ащымыгъушшэным пае пограничник ветеранхэм я Совет унашгъо ышлэгъ ахэм афэгъэхьыгъэ саугъэт гъэпсыгъэнэу. Тхьагъэпсэушхо ятэлэ Афганистан щызыуагъэхэми, Мырзэ Джанбэчи дзэкьоллэхэм япсынэ-кьлэгъ дэжэ ащ пае чьыплэ кьызырэщыгъыфагъэкьыгъэм фэшл. Тиреспубликэ ипредприятияхэм, иобщественнэ организацияхэм, «АИФ-Адыгея» зыфилорэм иредакции япащэхэр, кьалэу Мыекьуапэрэ республикэмрэ яунэе предпринимательхэр хэмьтхэу саугъэтым игъэуцун тегъэпсыхьэгъэ Иофыр тизакъоу зэшлотхышшэуштыгътп. Тиреспубликэ фашистхэм ащызыухьумагъэхэм уасэрэ лыгъэныгъэрэ афашлэгъ ахэр кьызырэддлагъэхэм фэшл лэшэу тафэраз. Джьыдлэм Адыгеим пограничнэ подразделенихэр имытхэ нахь мышлэми, я 23-рэ полкым ипограничникхэм лыблэнагъэу зэрахьагъэр республикэм щыпсэухэрэм зыщагъэгъушшэ хьушгътп. А саугъэтыр фэхыгъэхэр арэп зыщыкьагъэр, ар зыщыкьагъэр тэры, зыщыкьагъэхэр кьыткьлэхьуащт лэужхэр ары. Сыдэу хьуми, тарихъ зыфэдэгъэ шьыпкьэр тшлэн фае.

Гьунапкьэм икьэхьумэн фэгъэгъэгъэ дзэхэр структурнэ подразделениеу зэрэщыгъэхэм имызакоу, ащ километрэ 61000-рэ дунаим щеубыты, ащ щыщэу километрэ 39000-р хы гьунапкьэхэм атефэ, кьэралыгъо 18-мэ гьунапкьэ адыгьтп. 2012-рэ ильэсым пограничникхэм хабзэр зыукьогъэ нэбгырэ 2000-м ехьу кьызыттыралэжагъ, гьогогъу 376-рэ ахэр бзэджашилэхэм апэуцужьыгъэх, нэбгырэ миллиони 165-м

ехьу, транспорт миллион 27-рэ фэдиз гьунапкьэм зэпырагъэкьыгъэх, хыкьухьэ зэфэшхьафхэу 13 кьатырахыгъ. Ильэси 10-м кьыклоцлэ пограничникхэм япэшагъэр Урысыем и Лыхьужьэу, генералэу Проничев Владимир Егор ыкьор ары, мы ильэсым имэлылфэгъу мазэ кьыщегъэжыагъэу ащ пэщэныгъэ дызэрехьэ генералэу Кулишов Владимир Григорий ыкьом, ащ пограничнэ дзэхэм кьулыкьу ащыхыгътп, ФСБ-м хэтыгъ.

Тиветеран организации зызэхашагъэр ильэси 5 зэрэхьурэри непэ хэдгъэунэфыкьышт. Республикэм иветеран движение тэри тилахьышлэу хэтшыгъэхэ, республикэмрэ краимрэ яорганизациехэм зэфыщытыкьлэ гъэнэфагъэхэр адыгьтп. Урысые Федерацием и Федеральнэ законэу 2013-рэ ильэсым мэлылфэгъум и 5-м аштагъэу N 52-р зытэгъэ «Хэгъэгур кьаухьумэзэ зыпсэ зытыгъэхэр егъашилэ тишлэгъ хэлъынхэм ехьыллагъ» зыфилорэм диштэу

мыщ фэдэ саугъэтыр дгъэуцунэу итхьухьагъ.

Пограничникхэм афэгъэхьыгъэ саугъэтым игъэуцун фэгумэкьыгъэ пстэуми лэшэу тызэрафэ-разэр ясло шлоигъу.

Саугъэтыр агъэпсызэ, пограничникхэм яныбджэгъу цыкьлэхэм яотрядэу Саша Фоменкэр (командир), Романов-Маловыр, Лебедевыр зыхэтхэр зэрэзэхашагъэми, ахэми яшлугъэ кьызырэтагъэкьыгъэми яугу кьэсшы сшлоигъу.

Ветеранхэм я Совет ыцлэкьэ ыкьли сэ сшгъхьэклэ Хэгъэгум игьунапкьэ тапэкли кьэзыухьумагъэхэм ыкьли непэ ащ фэдэ кьулыкьум фэгъэзагъэхэм Урысыем игьунапкьэхэр кьэзыгъэгъунэрэ дзэхэр зызэхашагъэхэр ильэс 95-рэ зэрэхьурэм фэшл сафэгъушлэ, псауныгъэ пыгъэ, шы-лэклэ-псэуклэ дэгъу ялэнэу, ягъа-шлэ кьыхьэ хьунэу сафэлыало.

Ветеранхэм я Совет итхьаматэ иапэрэ гуадзэу И. И. ДАВИДЮК.

ГЪОГУХЭР ЩЫНЭГЪОНЧЪЭНХЭМ ПАЙ

Дэгъуа, дэя?

Непэ ныбжьыкьлэ «модэм» кьызыдихьыгъэ «гъэтлысыгъэ» машинэхэр бэу республикэм итэлыагъох, анахьэу автомобиль лэпкьэу «Лада «Приора» зыфилорэр ары. Ар зыщыпшышъутыр, клалэхэм агу зыкьырихьырэр, техническэу шлугъэу еиягъэу машинэм екьырэр тэри зэдгъэшлагъ. Автомобилыр

«дгъэтлысымэ» тшлоигъоу лозэ машинэхэр зацашлэжыгъэхэр чьыплэ заулэу Мыекьуапэ дэтмэ тачлэхьагъ, специалистхэм зафэдгъэзагъ.

— Я 90-рэ ильэсхэм машинэу узэрысыр нахь лъагъэу дэлэ-тыгъэ кьэс нахь дахэу алъы-тэщтыгъэ. Непэ ар чьыгум «те-лын» фаеу ныбжьыкьлэхэр еп-

лыхь, — ело механикхэу Юр. — Фэдэ лъэлэу зилэу садэжэ кьычлахьэрэр бэ. Сэ сиепльыкьлэ, ар тэрэзэп ыкьли зыми машинэр «фэгъэгъысыгътп». Автомоби-лыр зэрэщытын фаеу тетэу за-водым кьыдегъэкьы, ащ ухэлэ-зыхьажьынэу щытп.

Джащ фэдэу тызычлэхьэгъэ салонхэм тимашинэ «моднэ» ащытшын тлэкьыгътп. Ахэм ялофьшлэхэм тигухэлэ зэрэмы-тэрэзымрэ машинэмкьли зэрэдэ-имрэ кьытфалотагъ.

Мыщ дэжыкьым упчлэ кьэуцу: ныбжьыкьлэхэм ямашинэхэр тыдэ «щагъэгъысыгъэ» зыми кьалэм кьащыфимышлэрэмэ?

Автомобильхэм ятехническэ фэлэ-фашлэхэр зышауплэкьлэрэ «Адыгеяавтотехобслуживание» зыфилорэм илофьшлэу Геннадий Евтушенкэм гушылэгъу тыфэхьуыгъ. Ащ кьызырэтилуагъэмкьлэ, мыщ фэдэ машинэхэр клэу кьы-зыдагъэкьхьлэ, ильэси 3-м кьы-клоцлэ техническэ упльэкьлунхэр акьлэхэрэп. Ныбжьыкьлэхэм ар кьызыфагъэфедэ, машинэхэм акьлэ пружинэхэр паупкьых е клакохэр кьащэфыхьэ, аклагъэуцох.

— Кьалэхэм кьыдамылгытэ-рэр машинэр ащ фэдэ шьыкьлэм зэрэтемылгытагъэр ары, — ело Геннадий Евтушенкэм. — Сыда лломэ автомобилым изекьлакли зызэблэхьу. Ащ нэмыкьлэу, автотранспортым нэбгырэ заулэ зитысхьэклэ, машинэр гьогум щэхьо, хэлэ пкыгъоухэр псын-клэу мэлэжхь. Машинэр «бгъэ-тысыныр» шапхьэхэм адиштэ-рэп ыкьли ащ фэдэхэм техническэ упльэкьлунхэр арагъэкьлэхэрэп. Зэрэхьурэмкьлэ, шапхьэхэм фэдэ шьыкьлэр адиштэрэп, ау гьогу-рыкьлоныр щынэгъончъэнымкьлэ кьулыкьум хэтхэм ащ пае маши-нэхэр кьагъэуцуухэрэп — хэб-зэгъэуцугъэу щылэхэм машинэ «гъэтлысыгъэм» ехьыллагъэу зи кьащылуагътп. Модэр екьыфэклэ агъэфедэнкьлэ енгъугъо.

Ныбжьыкьлэхэм яепльыкьлэхэр

Аслъан, ильэс 20 ыныбжь:

— Машинэ сыфаеу ахьщэ бэрэ сыгъоигъэ, бжыхьэм сятэ кьысфыхыгъахьуи «Приорэ» шлуцлэ сщэфыгъэ. Джа зэрэс-щэфыгъэ маф, зи есшлагътп, сыхэлэбагътп. Машинэр зэрэ-

щытыр сыгу рехьы. Сигъусэ-хэр гъэмафэм фабэ мыпэнхэм пае ыкьлэклэ щылэ пчъэхэм ахэт шьхьаныгъушшэхэр згъэушлун-кьыштых. Адрэ рашлэхэрэр шьхьэубэтэгъэу сэлъытэ.

Марин, ильэс 25-рэ ыныбжь:

— Непэ клалэхэм ежхэм кьалэжыгъэ ахьщэмкьлэ машинэхэр кьызырамыщфьырэр нафэ. Ны-тыхэм кьафашлэрэм уасэ афа-шлэрэп.

Ерэджьыб, ильэс 18 ыныбжь:

— Сэ джыри машинэ силэп, ау синыбджэгъухэм яехэр «агъэ-тысыгъэх», ар дахэуи сэлъытэ. Сэри кьызырэсщэфэу апчхэр згъэушлункьыштых ыкьли авто-мобилыр «згъэтлысыгътп».

Альбин, ильэс 22-рэ ыныбжь:

— Цыфыр изэу апшъэрэ еджаплэм машинэр лукьыжы зыхьукьлэ, сыгу егъу (мэщхь). Ар асфальтым щыгъоу амышлымэ мыхьушшэ сшлэрэп. «Нахь псынклэу машинэр зымыкьутэ-рэр» алозэ зэнэжыкьухэрэм фэд.

Кьэзыгъэхьазырыгъэр ШХОНЧЫБЭШЛЭ Рузан.

Шлэжьыр аггэлъаплэ

Лъэпкэ шлэжьырмэ культурэмрэ зэпхыныггэу ялэр шыіэныггэм нахьышоу шыпхырышыггэныр тиреспубликэ иобщественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» ипшээрылъ шхьалэмэ ахелъытэ. Шыггэо-шлэжь мафэм фэггэхьыггэ зэх-хэхэр тилъэпкэггэхэр зыщып-сээрэ хэггэггэхэм зэра-щыкгуаггэхэр зэфэхьысыжьи-хээ, зэггэпшэнхэр ашыггэх.

Дунэе Адыгэ Хасэм иллыкхэу Шэрджэс Мыхьамэт, Адэмэкьо Альберт, Аслъанэ Алий, Кьо-дзэкьо Анатолий, Бэггүшэе Адам Тыркуем икьалэу Самсун щыклоггэ зэхэхэм хэлэжьиаггэх.

— Къэбэртэе-Бэлъкъарым, Къэрэщэе-Шэрджэсым, Адыге-им ацлэкэ Тыркуем тыщылаггэ, — кьелуатэ Адыгэ Хасэм итхьа-матэу, Дунэе Адыгэ Хасэм ипрезидент игуадзэу Бэггүшэе Адамэ. — Самсун щызэхашэггэ зэлуклэм нэггэрэ мини 7-м на-хьыбэ щытлэггэггэ. Дунэе Адыгэ Хасэм илофшлэн чанэу хэлэжьэхэрэ Шыггэалыггэ Мэ-джыд, Къушхьэе Духьан, нэмыкхэу Тыркуем исхэм гушьи-лэггэу тафэхьыггэ.

Бэггүшэе Адамэ зэхэхэм кьызэрэщылэуаггэу, хэггэггэу зэфэхьыафхэм тилъэпкэхэр ащеп-

сэухэми, адыгэ гушьиэу ялэр, адыгэ гур, адыгэ лъыр — зы. Лъэпкэ кгуачлэр зтеупожьыным фэшл тизыкыныггэ тэггэпытэ.

— Зэхэхэм нэггэрэ мин пчъа-ггэ зэрэхэлэжьиаггэм теггэггүшхо. Тарихэу кьэткгуггэр ныбжьи-клэмэ аггэлъаплэ, неущэрэ мафэр зыфэдэштым кьыкгулггэх.

Тиреспубликэ иобщественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» иггэцэкклэкэ куп зичэзыу зэхэ-сыггэу блыпэм илаггэм шыггэо-шлэжь мафэм тимылъэпкэггэу-хэри зэрэхэлэжьиаггэхэр, мамыр-ныггэм иггэпытэн зэклэми здыр-ялофггэу зэрэггэтыр кьыщылауаггэ.

Спектаклэхэм яшлуаггэ кьэккюшт

Ныбжьиклэхэр клэным пы-щаггэхэ зэрэхгүхэрэм лъэшэу теггэггүмэккы. Ащ тыпггэуцуным фэшл культу-рэм илофшлэхэм ялэы-тыггэр бэ. Адыгэ Респуб-ликэм и Лъэпкэ театрэу Цэй Ибрахьимэ ыцлэкэ щытым спектаклэу кьы-ггэлыаггэрэмэ ащыщ «О, си Тхь, кьысфэггэггэу!» зыфиолэрэ.

— Бэрэ сызыггэггүмэккырэ Иофггэомэ ар ахэслыггэ, сцена-риер стхыггэ, — кьелуатэ Уры-сыем изаслуженнэ артистэу, Адыгеим инароднэ артистэу Пэрэныкьо Чатибэ. — Исэнахьат хэшлэи ин физилэ Тхьакулмэщэ Налбый спектаклэр ыггэггэуци, Мыекгуапэ, Гьобэкгуае заулэрэ кьащыдггэлэггэггэуаггэ. Налбый кьытхэтыжьиэп, Тхьэм джэнэт кьырет, Иофшлэггэ дэггэу кьы-ггэнаггэу сэлгытэ.

Наркоманием цыфхэр зэрэ-зэлъыкгухэрэм Адыгэ Хасэм щытегушьиаггэх. Спектаклэу «О, си Тхь, кьысфэггэггэу!» зыфиолэрэ нахьыбэрэ театрэм кьыггэлыаггэо зэрэшлэггэом, цыфыр дэхаггэм, лыггэм, шлэжьиым афэггэпылэрэ зэлуклэхэр нахьыбэрэ зэхэхэггэнхэм еплъы-

клэу фырялэр кьалэуаггэ А. Бэггү-шэем, Ю. Стлэшум, А. Нэггү-цум, Ч. Хьунагум, А. Шхьэлэ-хьом, С. Тхьаркгуахьом, А. Хэку-жьиым, Н. Мэщфэшлум, А. Кьу-екьом, А. Нэхаим, А. Чэтыжьиым, Кь. Шхьаплэггэком, нэмыкк-хэми.

Музейм, театрэм ккюштых

Мыекгуапэ дэт музейхэм, те-атрэхэм цыфггэу ачлахьэрэр мэ-клалэу Адыгэ Хасэм кьыща-луаггэ. А. Бэггүшэем зэрэхиггэ-унэфыкыггэу, Адыгэ Хасэм иггэцэкклэкэ куп хэтхэм яла-хьышхэр, яныбджэггэхэр яггүсэ-хэу музейм, театрэм клонхэу унашггэо зэдэшлэггэ.

Культурэм илофшлэлэхэм плу-ныггэ Иофггэу зэрэхгүхэрэм цыфхэр, анахьэу ныбжьиклэхэр, нахь ча-нэу ахэлэжьиэнхэм Адыгэ Хасэр пылгышт. Ижьиэрэ адыгэ орэд-хэм яхьыллэггэ пчыхьзэхэхэ Адыгэ Хасэм щызэхашэггэ.

АР-м лъэпкэ Иофхэмклэ, Іэккыб кьэралхэм ащыпсээрэ тилъэп-кэггэхэм адырлэ зэпхыныггэ-хэмклэ ыккы кьэбар жьуггэм иамалхэмклэ и Комитет итхьа-матэу Шхьэлэхьом Аскэр зэхэ-хэм кьыщалуаггэхэр уахьтэм диштэхэу ылытаггэ, гьэцэклаггэ зэрэхгүштхэм иеплгыклэхэр кьырилллаггэх.

Сурэтхэр Адыгэ Хасэм изэ-хэсыггэо кьыщытырахьыггэ.

ТИКЪЭГГЭЛЪЭГГОНХЭР

Илээсхэм гуккэ уафешэ

Германием кьыкыжьиыггэ шлэныггэлэжьиэу, тхаклоу Едыдж Батырай илофшлаггэ ехьыллэггэ кьэггэлэггэон Мыекгуапэ кьыщызэлэуахьыггэ. Илээс зэфэхьыафхэм тилъэпкэггэхэм кьыдаггэккыггэ календарьхэр лъэ-ггүпхэхэ, уаггэггэуазэ.

— Германием, Сирием, Иор-данием, Тыркуем кьащыдаггэ-ккыггэ календарьхэр сыуггэохэ-зэ, тилъэпкэ итарихэ, ишэн-хаб-зэхэм яхьыллэггэ кьэбархэр цыфмэ нахьышоу алъызггэ-Іэсы сшлэггэуаггэ, — кьелуатэ Едыдж Батырай. — Тхыггэу шылэр маккэп.

1988-рэ илээсым Анкара кьы-щыдаггэккыггэ календарым адыгэ пшгашггэхэм ясурэтхэр дахэу тешлхьаггэх. Адыгэ шьуашэхэр зыщыггэхэр, шыухэр, нэмыкхэри ггэшлэггэонэу шы-ггэх. Сэмгуггэ Эмин адыггэмэ

афэггэхьыггэу ытхыггэ усэм заулэрэ уеджэ пшлэггэуу узылэ-пешэ. Адыггэмэ ятарихэ, якульту-рэ яхьыллаггэу Б. Едыджым кьыдиггэккыггэ тхылхэм ацлэ-хэри кьэггэлэггэоным щызэбггэ-шлэнхэ плэккышт.

Уахьтэр псынклэу маккэ. Илээс зэфэхьыафхэм кьыдаггэккыггэ календарьхэм гуккэ зафэдггэггэжьи-зэ, лъэпкэ шлэжьиым уасэу фэт-шлэрэм зыккелэггэ. Ушэтын Ио-фыггэохэмклэ Адыгэ республикэ институтым илофшлэхэр кьэ-ггэлэггэоным икьызэлэуахьы хэлэ-жьиаггэх. Цуеккэо Нэфсэт ылэ-

ггүггэр зэфихьи-сыжьиэ, цыфым ыуггэоирэр тари-хьым кьызэрэхэ-нэжьиэрэ игушьи-лэ кьыщыхиггэщыггэ.

Сурэггым итыр: **КЪЭГГЭЛЪЭГГЭО-НЫМ ЕДЫДЖ БА-ТЫРАЙ КЬЫТЕ-ГУШЫЛЭ.**

ГАНДБОЛ

Илэнатлэ Іуккыжьиыггэ

Мыеккэонэ гандбол бзылгыфыггэ командэу «АГУ-Адыф» ит-ренер шхьалэу аужьырэ илээсым Иоф зышлэггэ Виталий Бар-суковыр ээсэ кьыккэлэггэлуи, илэнатлэ Іуккыжьиыггэ.

Тренер шхьалэу «АГУ-Адыфым» аштэггэтым пэшлорыггэшгэу дэггүшьиаггэх. Мы мэфэ благгэхэм илэнатлэ зылухьэккэ тылуккэггэшт

Нэккүбггэр зыггэхьызырыггэр ЕМТІЛЪ Нурбий.

Зэхэзышаггэр ыккы кьыдэзы-ггэккырэр: Адыгэ Респуб-ликэм лъэпкэ Иофхэмклэ, Іэккыб кьэралхэм ащы-псээрэ тилъэп-кэггэхэм адырлэ зэпхыныггэхэмклэ ыккы кьэбар жьуггэм иамал-хэмклэ и Комитет Адресыр: ур. Кре-стьянскэр, 236

Редактор шхьалэу ДЭРБЭ ТИМУР

Редактор шхьалэм иапэрэ гуадзэр МЭШЛЭККЭО Саид

Редактор шхьалэм игуадзэр — пшгэдэккыжьи зыхьырэ секретарыр ХЪУРМЭ Хьусен

Редакциер зылэшлэггэ: 385000, кь. Мыекгуапэ, ур. Первомайскэр, 197. Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шхьалэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэр-пшгэдэккыжьи зы-хьырэ секретарыр: 52-16-77. E-mail: adyvoice@mail.ru

Зыщаушыхьаты-ггэр: Урысые Федерацием хэутын Иофхэмклэ, телерадиоккэггэтын-хэмклэ ыккы зэлъы-Іэсыккэ амалхэмклэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыплэ ггэлоры-шлэлэ, зэраушыхьа-тыггэ номерыр ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутыггэр ОАО-у «Полиграф-ІОГ», 385000, кь. Мыекгуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъаггэр 4004 Индексхэр 52161 52162 Зак. 1551

Хэутыным узщыккэггэонэу щыт уахьтэр Сыхьатыр 18.00 Зыщыккэггэонэу уахьтэр Сыхьатыр 18.00